certitudo cognitionis) & etiam ordinationis. Certitudo autem numeri Reproborum eſt certitudo præſcientiæ, ſeu cognitionis tantum: Non enim Deus præordinat ad peccandum homines reprobos, ſicut prædeſtinatos ordinat ad merendum. Ita S. Thom. *q. 6. verit. art. 4.* citato.

XI. Ne tamen hinc inferas, numerum Reproborum nullo modo præfinitum eſſe a Deo; ſed ſolum non ita principaliter, & per ſe, ſicut præfinitus eſt numerus Electorum; quia Reprobi non propter ſe, ſed propter Electos ordinati ſunt. Ideo quamvis eorum certum ac ſtatutum numerum penes ſe habeat Deus, quia tamen eos ſpeciali providentia non curat, ſed abjicit, & reprobat; ideo apud ipſum quaſi non numerati dicuntur. Ea namque in numerato quis habere dicitur, quæ diligit, & diligenter curat; & quorum ſingularem præ aliis rebus habet providentiam. Unde Apoc. 11. Jubetur Joannes metiri Templum Dei, & adorantes in eo: Atrium autem, quod eſt foris Templum, quo figurantur Reprobi, metiri prohibetur. Et hinc eſt, quod licet notitia Reproborum non male diceretur *Liber mortis*, ſicut notitia Electorum dicitur *Liber vitæ*: quia tamen non ſolet haberi magna cura de rebus malis, & vilibus, neque talium numerus conſcribi; ideo (D. Th. *q. 24. hujus 1. p. art. 1. ad 3.* aſſerente) non dicitur eſſe aliquis Liber mortis.

XII. At dices. Si ideo certus eſt prædeſtinatorum numerus, ut variari non poſſit, quomodo Prædeſtinatio juvari poterit precibus Sanctorum? Quomodo Eccleſia in Canone Miſſæ Deum orat, ut in Electorum ſuorum jubeat nos grege numerari? quomodo illud Auguſtini: *Si non es prædeſtinatus, ora ut prædeſtineris?*

XIII. Reſpondeo ad primum cum D. Thom. *hac q. 23. art. 8.* Duo in Prædeſtinatione conſideranda eſſe, nempe divinam præordinationem, & ejus effectum. Quantum ad illam juvari non poteſt: non enim precibus Sanctorum fit, quod non præordinatus a Deo ad vitam æternam, fiat præordinatus. Quantum ad iſtum tamen juvari poteſt, quia ſic Deus aliquorum ſalutem prædeſtinavit, ut etiam præordinaverit media omnia per quæ ad illa perveniat; inter quæ poſſunt etiam eſſe orationes noſtræ, & aliorum: unde *prædeſtinatis* (ait S. D.) *conandum eſt ad bene operandum, & orandum, quia hujuſmodi prædeſtinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur 2. Petri 1.* Satagite, ut per bona opera certam veſtram vocationem, & electionem faciatis. Providentia enim, cujus prædeſtinatio eſt pars, non ſubtrahit cauſas ſecundas, immo ſic eas diſponit, ut nonniſi per eas effectum ſuum ſortiatur.

Ad ſecundum dico, Eccleſiam non petere, ut Deus immutet ſuum propoſitum: ſed cauſam ponens pro effectu, orat, ut Deus nobis tribuat converſionem, per quam aggregemur huic numero Sanctorum, & tandem ad æternam beatitudinem cum eis perducamur. Quia eſto a Deo ſtatutum irrevocabiliter ſit, quinam ſint perducendi, pie credimus, ad hunc effectum multum orationes prodeſſe. Nam Deus multa quidem donat etiam non petentibus, alia tamen ſtatuit non dare, niſi per orationes. Unde Chriſtus orabat pro electis, Joann. 17. v. 9. *Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi, quia tui ſunt . . . ſerva eos in nomine tuo, quos dediſti mihi*: quos tamen cap. 10. 28. dixerat ſibi non eſſe eripiendos: *Ego vitam æternam do eis, & non rapiet eos quiſquam de manu mea.* Quapropter D. Auguſt. ſerm. 1. de S. Stephano: *Si Stephanus* (inquit) *ſic non oraſſet, Eccleſia Paulum non haberet.*

Ad tertium nego, dictum axioma apud D. Auguſt. inveniri, ſed hoc (*Tract. 26. in Joann.*) *ſi non traheris, ora ut traharis*. Dicere ergo: ſi non es prædeſtinatus, ora ut prædeſtineris, non aliud eſt, quam dicere: Si nondum in te percipis effectus, & ſigna prædeſtinationis; ora ut ea aſſequaris.

XIV. Quæres ſecundo. Quantus ſit numerus Electorum?

Reſpondet S. Th. hac q. 23. art. 7. *De numero omnium prædeſtinatorum, quis ſit, dicunt quidam: quod tot ex hominibus ſalvabuntur, quot Angeli ceciderunt. Quidam vero, quot tot ſalvabuntur, quot Angeli remanſerunt. Quidam vero quod tot ex hominibus ſalvabuntur, quot Angeli ceciderunt, & inſuper tot, quot fuerunt Angeli creati. Sed melius dicitur, quod ſoli Deo eſt cognitus numerus electorum in ſuperna felicitate locandus.*

XV. Quæres tertio. An major ſit numerus Reproborum, quam Prædeſtinatorum?

Reſpondet Div. Thom. laudato loco ad 3. *Quod bonum proportionatum communi ſtatui naturæ accidit ut in pluribus, & deficit ab hoc bono, ut in paucioribus. Sed bonum, quod excedit communem ſtatum naturæ invenitur ut in paucioribus, & deficit ab hoc bono ut in pluribus. Sicut patet, quod plures homines ſunt qui habent ſufficientem ſcientiam ad regimen vitæ ſuæ; pauciores autem, qui hac ſcientia carent, qui moriones, vel ſtulti dicuntur. Sed pauciſſimi ſunt reſpectu aliorum, qui attingunt ad habendam profundam ſcientiam intelligibilium rerum. Cum igitur Beatitudo æterna in viſione Dei conſiſtens excedat communem ſtatum naturæ, & præcipue ſecundum quod eſt gratia deſtituta per corruptionem originalis peccati, pauciores ſunt qui ſalvantur. Et in hoc etiam maxime miſericordia Dei apparet, quod aliquos, in illam ſalutem erigit, a qua plurimi deficiunt ſecundum communem curſum, & inclinationem naturæ.* Hæc D. Thomas. Quare electos puſillum gregem vocat Chriſtus Lucæ 12. v. 32. *Nolite timere puſillus grex.* Et Matth. 20. v. 16. 22. v. 14. *Multi* (inquit) *ſunt vocati; pauci vero electi.* Et Matth. 7. v. 13. & 14. *Lata* (inquit) *porta, & ſpatioſa via eſt, quæ ducit ad perditionem, & multi ſunt, qui intrant per eam. Quam anguſta porta, & arcta via eſt, quæ ducit ad vitam, & pauci inveniunt eam.*

Hæc quiſque conſpicere poterit, ſi hominum mores a mundi exordiis ad hæc uſque tempora conſideraverit. Noe ætate tanta fuit hominum malitia ſuper terram, ut ſolus Noe cum ſua Familia inventus fuerit juſtus, cæteri homines deleti fuerint generali Diluvio, poſt Diluvium adeo abundavit iniquitas, ut quinque Civitates, nulla excepta, igne in pœnam abſumptæ ſint. Idololatria adeo per Orbem graſſata eſt, ut cultus veri Dei ad ſolas Patriarcharum familias reſtrictus fuerit: ex quibus etiam aliqui Reprobi exierunt, ut Eſau. Ex populo Iſraelitico, quot Idololatras, quot impios nobis demonſtrat Scriptura? Poſt Chriſti adventum minima pars eſt, quæ Chriſtum colit; adeo ut ex quatuor mundi partibus, nec unam invenias integre Chriſtianam. Ex Chriſtianis pars non modica ſchiſmatica eſt, aut hæretica. Ex Catholicis, ſi omnium ſtatus percurreris, quot male viventes inveniemus; quam paucos, qui Dei Legem, ſine cujus obſervantia vita æterna non datur, exacte cuſtodiant? Hoc de ſua ætate expreſſit David Pſ. 13. v. 3. *Omnes declinaverunt ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.*

XVI. Quæres quarto. An aliquis poſſit eſſe certus in hac vita de ſua prædeſtinatione, aut reprobatione?

Reſpondet D. Thom. *q. 6. de verit. art. 5.* Negative, attendendo curſum ordinarium. Immo etſi non eſſet inconveniens Deo alicui ſuam prædeſtinationem revelare; attamen ſecundum legem communem non eſt conveniens, ut omnibus reveletur, duplici ratione. *Quarum prima* (inquit) *poteſt ſumi ex parte eorum, qui non ſunt prædeſtinati; ſi enim omnibus prædeſtinatis ſua prædeſtinatio nota eſſet, tunc omnibus non prædeſtinatis certum eſſet, ſe prædeſtinatos non eſſe, ex hoc quod ſe prædeſtinatos neſcirent. Et hoc quodammodo eos in deſperationem induceret. Secunda ratio poteſt ſumi ex parte prædeſtinatorum. Securitas enim negligentiam parit. Si autem certi eſſent de ſua prædeſtinatione, ſecuri eſſent de ſua ſalute, & ideo non tantam ſollicitudinem ponerent ad vitanda peccata. Et propter hoc a Divina Providentia ſalubriter eſt ordinatum, ut homines ſuam prædeſtinationem, vel reprobationem ignorent.* Ita S. Th.

XVII. Ut igitur homines alacri animo currant ad præmium, & de eo certificentur, ſat eſt eis certitudo conditionata, hoc eſt quod pervenient, niſi ex ſeipſis deficiant; quæ certitudo unicuique prædeſtinato per virtutem ſpei infunditur. Sicut & in pugna ſæculari, ille, qui eſt a Duce exercitus ad pugnam adſcriptus, non certificatur de præmio, niſi conditionaliter, quia non coronabitur, niſi qui legitime certaverit, & hoc maxime in caſu præſenti. Cum enim neque per certitudinem poſſit eſſe homini notum, utrum ſit in ſtatu merendi, juxta illud Eccleſ. 9. *Nemo ſcit utrum amore, an odio dignus ſit*, ſed ſolum ex aliquibus conjecturis poſſit probabiliter exiſtimare; multo minus poteſt eſſe certus de præmio certitudine abſoluta. Hæc ex D. Thom. laudato ad 2. & 3. Proterea Apoſtolus ad Philipp. 2. v. 12. *Cum metu* (inquit) *& tremore veſtram ſalutem operamini.* Claudit hæc omnia S. Bernardus ſerm. 1. de Septuageſima his verbis: *Quis poteſt dicere ego de electis ſum, ego prædeſtinatus ad vitam, ego de numero filiorum? Quis hæc, inquam dicere poteſt? Reclamante nimirum Scriptura*: Neſcit homo, ſi ſit dignus amore, an odio. *Certitudinem utique non habemus; ſed ſpei fiducia conſolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur . . . Hoc enim eſt, unde ſemper ſoliciti, & in timore, & tremore humiliemur neceſſe eſt ſub potenti manu Dei, quoniam quales ſumus noſſe poſſumus, vel ex parte: quales autem futuri ſumus, id noſſe penitus nobis impoſſibile eſt. Itaque qui ſtat, videat ne cadat: & in ea forma, quæ ſalutis indicium eſt, & argumentum prædeſtinationis, perſeveret atque proficiat.*

TRACTATUS SEPTIMUS
DE DEO TRINO,
S E U
DE SANCTISSIMÆ TRINITATIS MYSTERIO.

HOc eſt Myſteriorum myſterium, Arcanorum arcanum, adorabile potius quam inveſtigabile, divina fide credendum, non humano ratiocinio penetrandum: ad quod, ſi, ut oportet, accedatur, nil Chriſtiano dignius; ſi non, ut oportet, nil infelicius. Unde S. Aug. l. 1. de Trin. c. 3. *Nec periculoſius* (inquit) *alicubi erratur, nec laborioſius aliquid quæritur, nec fructuoſius aliquid invenitur.* Ut ergo nos veritatem hanc, Chriſtianæ Religionis fundamentum fructuoſe inveniamus, Catholicam fidem conſulemus, labori in ea inveſtiganda non parcentes: ſic enim divino affulgente Lumine, periculoſos errorum Scopulos, in quos multi impingentes naufragi facti ſunt, evitabimus. Primo ergo exiſtentia tanti Myſterii ſtatuenda eſt.

QUÆSTIO I.

De Exiſtentia Myſterii Trinitatis.

UT Exiſtentia SS. Trinitatis aſſeratur, tria probanda ſunt. Primo. Trinitas Perſonarum in Deo. Secundo. Unitas Eſſentiæ, quia hoc myſterium in eo ſitum eſt, quod Perſonæ divinæ ſint tres realiter diſtinctæ invicem: an in omnibus una, eadem, an indiviſa ſit Eſſentia, ſeu natura. Et tertio. An hoc percipi, & cognoſci poſſit.

DUBIUM I.

An Trinitas Perſonarum ſit in Deo.

§. I.

Recenſentur errores.

I. TRinitatem Perſonarum in Deo pertinaciter negant Judæi, contendentes, hac poſita, ſalvari non poſſe Dei unitatem, ſed Deorum pluralitatem inferri. Hunc errorem a Judæis accepere Mahometani, ſic dicti, quicumque informem & diabolicam religionis formam ſuſcepere, quam Mahometes Pſeudopropheta, natione Arabs, profeſſione mercator viliſſimus, ſub Heraclio Imperatore, & Honorio Primo Pontif. circa annum 630. infeliciter cuderat; inter cujus Sectæ errores is adeſt, non eſſe nimirum Trinitatem Perſonarum in Divinis.

II. Ex Chriſtianis autem primus hunc errorem ex Aſia attulit, & in Africanis, ac Romanis Provinciis docere cæpit Praxeas, qui errorem ſuum, vel retractaverit, vel ſaltem per hypocriſim aliquamdiu diſſimulaverit, eum tamen excuſſa fronte poſtea reimbuit, & evulgavit. Contra hunc integrum edidit librum Tertullianus, ubi cap. 1. ait: *Iſte* (Praxeas) *primus ex Aſia hoc genus perverſitatis intulit in Romana humo... Ita duo negotia diaboli Praxeas Romæ procuravit, Prophetiam expulit, & hæreſim intulit; Paracletum fugavit, & Patrem crucifixit.* Et poſt alia exponens, quomodo in ſpeciem emendatus ſuæ reſipiſcentiæ chirographum ab Eccleſia reportaverit, ſubdit: *Ita aliquandiu per hypocriſim ſubdola vivacitate latitavit, & nunc denuo erupit.* Deinde cap. 2. ejus errorem deſcribens: *Itaque* (inquit) *poſt tempus Pater natus, & Pater paſſus: ipſe Deus Dominus Omnipotens Jeſus Chriſtus prædicatur.* Hunc eumdem errorem deſcribens *lib. præſcript. adv. hæret. c. ult.* ait: *ſed poſt hos omnes* (hæreticos, quos enumerat) *etiam Praxeas quidam hæreſim introduxit, quam Victorinus* (quis iſte fuerit non conſtat) *corroborari curavit. Hic Deum Patrem Omnipotentem Jeſum Chriſtum eſſe dicit; hunc Crucifixum, paſſumque contendit: mortuum propterea, ſeipſum ſibi ſedere ad dexteram ſuam cum profana, & ſacrilega temeritate proponit.* Hæc Tertull. Ex quibus patet, Praxeæ errorem fuiſſe, quod cum unam tantum Perſonam Deum aſſereret, hanc Patrem, hanc Jeſum, hanc mortuam, hanc ſibi ad dexteram aſſidere impie aſſeveraret. Porro ad ſcribendum contra Praxeam excitatum fuiſſe Tertullianum, quod ſuum errorem in Africa etiam ſeminaſſet, credibile eſt ex Philaſtrio apud D. Aug. lib. de hæreſ. cap. 41. *Praxeani a Praxea, & Hermogene, qui fuerunt in Africa, qui & ita ſentientes abjecti ſunt ab Eccleſia Catholica.*

III. Hunc errorem, quem deſinente ſæculo ſecundo Praxeas præformaverat, vehementius propugnavit Noetus origine Epheſius, ut Epiphanio, vel Smyrnæus, ut Theodoreto, placet. Prodiit iſte ſub annum Chriſti 245. Hic in tantum faſtum elatus eſt, ut diceret ſe eſſe Moyſen; Fratrem vero ſuum erroris comitem, Heliam Prophetam, ut ex Philaſtrio *hæreſ. 53.* Ambo propterea ab Eccleſia ejecti, & non multo poſt extincti, honore Sepulchri a Fidelibus merito privati ſunt. Docebat Noetus (ut Praxeas) *Chriſtum eumdem ipſum eſſe Patrem, & Spiritum Sanctum*, ut refert S. Aug. de hæreſ. cap. 36. ſeu *Patrem omnipotentem ipſum eſſe Chriſtum, & ipſum natum, & ipſum paſſum, & ipſum mortuum fuiſſe in in corpore*, ut Philaſtrius relatus. Qui error ex eo procedebat, quod putaret, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum non natura ſolum, ſed Perſona eſſe unum, ac ſingularem Deum, ſola actionum diſtinctione diſcretum, fretus iis Scripturæ teſtimoniis, quæ plures Deos eſſe negant. Noetum confutavit S. Hippolytus Martyr libro, qui extat tom. 2. oper. ejuſdem. Eſto autem S. Epiphanius ſentire videatur, Noetum fuiſſe primum, qui Perſonarum Trinitatem negarit, exponendus eſt, eum velle ſolum, quod fuerit primus, qui hunc errorem publicum fecit: nam, ut vidimus, illum a Praxea jam præconceptum ſuſcepit.

IV. Celebriorem tamen hæreſim hanc ſuo nomine, ac patrocinio fecit Sabellius, cui natio Lybia, Patria fuit Ptolemais, circa annum Chriſti 257. de qua Euſebius *l. 7. Hiſtor. Eccl. c. 6.* & S. Epiphan. *hæreſ. 62.* & S. Auguſtinus *lib. de hæreſ. c. 41.* Noetianos, & Sabellianos, dicit, eſſe unius Sectæ duo nomina, & non tantum ſimilis, ut vult Epiphanius; putans, Noetianos convenire cum Sabellianis, excepto quod iſti *dicunt Patrem non eſt paſſum*. Nam, inquit S. Auguſtinus: *Quomodo de Sabellianis intelligi poteſt* (quod dicant Patrem non eſſe paſſum) *cum ſic innotuerint dicere Patrem Paſſum, ut Patripaſſiani, quam Sabelliani crebrius nuncupentur? Vel quomodo poſſunt intelligi quilibet eorum Patrem paſſum fuiſſe non dicere, cum dicant eumdem eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum?*

Explicabat ergo ſuum errorem Sabellius. Tum exemplo hominis, in quo ſunt Corpus, Anima, & Spiritus: Ita ut Corporis inſtar ſit Pater, animæ Filius, & Spiritus Sanctus ad inſtar Spiritus habeatur; ſic ut eidem hypoſtaſi tres appellationes conveniant. Tum exemplo Solis in quo triplex eſt energia, nempe illuminandi vis, calefaciendi, & rotunda figura, ſeu corpus ipſum ſolare. Patremque dicebant totius divinæ hypoſtaſis eſſe baſim, formam, & quaſi corpus; vim illuminativam Filium, & calefactivam Spiritum Sanctum: & ſicut ſolare corpus in Cælo manens emittit radios, & calorem; ita Patrem veluti radium in terras ſtato tempore miſiſſe Filium; Spiritum vero Sanctum identidem velut calorem in fidelium pectora illabi, ea amore ſuccendendo, vitamque Spiritualem inſtaurando. Ita referente Epiphanio *hæreſ. 62.*

V. Omnes præfati hæretici a Veteribus paſſim vocati ſunt *Patripaſſiani*; quia nimirum ex eorum doctrina conſequens erat, Patrem, utpote eamdem Perſonam, ac Filium, eſſe paſſum, & mortuum pro nobis, *Sabelliani* (inquit) S. Aug. *tract. 36. in Joann. ſunt quidam hæretici, qui vocantur & Patripaſſiani, qui dicunt ipſum Patrem paſſum fuiſſe.* Et S. Athanaſius lib. de Synodis n. 7. *Illos vero* (inquit) *qui dicunt Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum eumdem eſſe, tria hæc nomina de una eademque re, ac Perſona impie accipientes, merito ab Eccleſia proſcribimus: eo quod Patrem, qui nec comprehendi, nec pati poteſt, comprehenſioni & paſſioni per Incarnationem ſubjiciant: cujuſmodi ſunt, qui apud Latinos Patropaſſiani, apud nos Sabelliani vocantur.* Quare, ut diximus, recedendum eſt a S. Epiphanio, qui Sabellianos in hoc a Noetianis diſcrepaſſe ſcribit, quod Patrem eſſe paſſum negarent.

VI. Hæreſim iſtam anno 1050. (teſte Euthymio in Panopl. *p. 2. tit. 23.*) auſus fuit evomere quidam Bogomiles, negans eſſe in Deo Trinitatem. Verum error cum ſuo auctore ab Alexio Comneno Imperatore in Theatro exuſtus fuit. Ejuſque nec cineres hiſce temporibus ſupereſſent, niſi redivivum feciſſet ſæculis proxime elapſis

VII. Michael Servetus, natione Hiſpanus, Tarraconenſis patria. Non tulit Hiſpania monſtrum hoc, quod genuerat; alias enim variaſque terras luſtrans Servetus, Lutetiæ Pariſiorum Medicinæ operam dedit; inde linguæ Arabicæ ſtudio in Africam trajecit. Ex Africa reverſus, Anabaptiſta primum fuit, Baptiſmum parvulorum ſugillans. Deinde ad Sacramentarios declinavit. Mox librum edens (cui titulus de Trinitatis erroribus) ſpargere cæpit, tres illas res incorporeas in una Deitate diſtinctas non poſſe conſiſtere: omnes, qui Trinitatem ſtatuunt Tritheitas, & Atheos vocans, qui nec Deum niſi tripartitum, & aggregatum habeant. Immo (teſte Theodoro Beza *Epiſt. 1.*) Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum, Cerberum tricipitem, ſeu triceps monſtrum impie appellabat. Quapropter a Calvino ipſo Senatui Genevenſi, ubi tunc Servetus moram trahebat, denunciatus, obſtinatus, ac impœnitens, urgente Calvino, Senatus præfati ſententia vivus exuſtus fuit 23. Octobris ann. 1553. Timens autem Calvinus, ne ex hoc invidia ſibi conflaretur, ſcripto defendit, juſte a Magiſtratu mortis ſententiam in hæreticos ferri poſſe. Quo patet quam injuſte male ferant Proteſtantes moderni, quod Hæretici impœnitentes ab Eccleſia Catholica pœna mortis mulctentur.

VII. Serveto tamen Antitrinitariorum parente combuſto, combuſtus error Serveti non fuit. Poloniam enim, Hungariam, & Tran-

& Tranſylvania invaſit, illum promoventibus Valentino Gentili, Georgio Blandrata, Alciato, Bernardino Ochino, Franciſco Davidis, ac Lælio & Fauſto Socinis; de quibus ad ſtudioſorum notitiam aliqua dicam.

IX. Valentinus Gentilis, Calaber, Conſentinus Patria, ex Italia profugus, ac Genevæ ſubſiſtens, mirari ſe dixit, cur Calviniſtæ, ac Lutherani in rebus minoris momenti, ut in Sacramentis, Purgatorio &c. Eccleſiæ Romanæ contradicerent, in Trinitate autem, fundamentali Myſterio convenirent; terribiles ſubinde in Sacroſanctum Arcanum blaſphemias ejaculans. Quare in Carcerem detruſus, timens ſibi ſortem Serveti, ficta erroris ejuratione elapſus fuit. AdGribaldum Juriſconſultum ejuſdem erroris fuligine tinctum confugiens, inde in Poloniam a Georgio Blandrata, & Alciato evocatus; ſed Sigiſmundi Auguſti Regis edicto anni 1566. quo peregrini dogmatis Auctores proſcribebantur, abire compulſus fuit. Prius tamen Regi librum voluit offerre, in cujus præfatione conquerebatur, hæc nomina *Perſona*, *Eſſentia*, *Trinitas*, omnia Divina Myſteria evertere. In hoc Libro ait, quod confuſio trium in unum, & eumdem numero ſpiritum, fundamentum, & origo omnium errorum fuit. Qui enim unum Deum in tres Perſonas diſtinguit, vel ſibi præſtigias facit; vel neceſſario unius Dei ſubſtantiam dividit, ac diſcerpit. Symbolum Sancti Athanaſii aliter docens, Symbolum *Sathanaſium* potius eſſe, blaſphemans. Ex Polonia Bernam appulit; ubi comprehenſus, capite plexus fuit, atque in ferali pegmate poſitus jactitaſſe fertur, cæteros Martyres occubuiſſe pro Chriſto, ſe autem mori pro gloria, & eminentia Patris.

X. Georgius Blandrata, Salutienſis in Subalpinis; profeſſione Medicus, Ticinenſis Inquiſitionis ſibi imminentis metu fugiens, in Poloniam, & Tranſylvaniam ſe contulit; ubi Anti-trinitarium venenum pluribus infudit. In Tranſylvania tandem a Cognato ſuo ejus bonis inhiante trucidatus, miſere obiit.

XI. Joannes Paulus Alciatus, Mediolanenſis, profeſſione Miles, cum præfatis in Trinitatem blaſphemus, a Sigiſmundo Rege ejectus e Polonia, ad Mahometanos deficiciens, infelici exitu finivit.

XII. Bernardinus Ochinus, Senenſis Patria, Ordinis Capuccinorum aliquot annis cultor, ac moderator, deinde deſertor, Serveti peſte infectus fuit. Aſperrimam in ſuo Ordine vitam ducens, magnoque zelo conciones habens, a Valdeſio Juriſconſulto Hiſpano, qui Luteraniſmum in Germania imbuerat, deceptus, una cum Petro Martyre Vermilio ex Italia aufugit; publicis cum ſcorto, quod ſecum duxerat, nuptiis celebratis. Genevam appulſus, apologiam de fuga ſua calumniis gravem ad Romanum Pontificem direxit. Quam ſectam eligeret diu meditatus, tandem Serveti errorem ſuſcepit, cui alterum junxit aſſerens, modo licitam eſſe Polygamiam. Verum cum Genevæ, ubi Servetus flammis addictus fuerat, male de SS. Trinitate loqui abſque vitæ periculo non poſſet, una cum Petro Martyre Angliam petiit; ſed inde a Maria Regina Catholica pulſus, Germaniam, Poloniam, Tranſylvaniam perluſtrans, ibi ſui erroris ſemina jecit, & propagavit. Eum ante mortem errores ſuos retractaſſe, multis teſtimoniis Annales Capuccinorum probare contendunt. Alii negant.

XIII. Franciſci Davidis Patria incerta eſt. Lutheranus primo fuit, deinde Calviniſta, poſtremo Serveti impietate corruptus, eadem plures Tranſylvanos contaminavit; ibi Sectæ Princeps aliquo tempore habitus, donec ſub Stephano Bathori Catholico Principe carceri mancipatus, tandem captus mente miſere clauſit vitam.

XIV. Celebrius apud Antitrinitarios fuit Lælii, & Fauſti Socinorum nomen. Uterque Senenſis fuit, Lælius Patruus, Fauſtus vero Nepos. Lælius adoleſcens adhuc, errore contracto, Patriam, ubi tutus non erat, ann. 1547. ætat. 21. reliquit. Quadriennio Gallia, Anglia, Belgio, Germania luſtratis, Tiguri in Helvetia ſedem fixit. Ibi Serveti ſortem metuens, eo combuſto, errorem adeo texit, ut eo inficere nonniſi paucos clanculum ſibi licuerit. Obiit Tiguri anno 1562. ætat. 37. Fauſtus Nepos de Lælii Patrui morte certior factus, cujus errorem jam hauſerat, ſcripta quoque procuravit; quibus ſuum pravum jungens animum, & operam, hæreſim extendere curavit per Tranſylvaniam potiſſimum, & Poloniam: adeo ut Secta hodie (ab ipſis) *Sociniana* vulgo nuncupetur. Nedum tamen Socinii SS. Trinitatem evertere tentarunt, ſed (quod conſequens erat) Chriſto Divinitatem eripuerunt, dicentes, eum eſſe purum hominem: dici autem Verbum Dei, quia Verbum Dei annunciavit; eo modo, quo Joannes dicitur Vox. Obiit Fauſtus prope Cracoviam in Polonia anno 1604. Non obiere tamen, ſed adhuc graſſantur eorum perverſa dogmata, quæ qui amplectuntur *Sociniani* vocantur.

In his parumper immorari placuit, ut Candidato meo notum ſit, quales prodierint Heroes ex Schola Lutheri, & Calvini, qui ad reformandam Eccleſiam ſe exiiſſe gloriati ſunt; atque hinc judicare poſſit, an Eccleſiæ potius everſores, & Fidei Chriſtianæ exterminatores, quam Reformatores dicendi ſunt.

Eccleſia vero Catholica quovis tempore Trinitatem Perſonarum, non tantum officiorum, ac munerum in Deo agnovit; & tamquam primum Fidei Chriſtianæ fundamentum jecit.

§. II.

Trinitas ex Veteri Teſtamento.

XV. Dico primo. Trinitas Divinarum Perſonarum in Veteri Teſtamento revelata eſt. Statuitur contra Judæos, & probatur primo ex illo *Gen. 1. v. 26.* ubi Deus hominem formaturus, ita loquens inducitur: *Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* His enim verbis continetur invitatio, ſeu conſultatio plurium circa hominis formationem: atqui non plurium natura, ut Judæi fatentur: Conſtat enim unum eſſe Deum hominis conditorem, ibi v. 27. *Et creavit Deus hominem ad imaginem ſuam*; ergo plurium in Perſonis. Videndus hic Petrus Galatinus *lib. 2. de Arcan. Cath. Verit. cap. 8.* ubi ex Hebræo ſic legit: *Et dixit Elohim, ideſt Dii: faciamus &c.* Et rurſus: *Et creavit Elohim, ideſt Dii hominem &c.* Elohim autem, juxta antiquorum Judæorum expoſitionem, intelliguntur tres Middot; per quas (dixerunt) Mundum fuiſſe creatum, nempe, tres Perſonas Divinas, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum. Quare per imaginem Elohim, ideſt, Deorum, tres animæ Potentias, Memoriam, Intelligentiam, & Voluntatem, in queis Divina Imago conſiſtit, intelligere oportet. Sicut igitur ex memoria formatur intelligentia, ſic ex Patre in Divinis generatur Filius. Et ſicut ex memoria, & intelligentia extenſis, & quaſi ſpirantibus bonum, formatur voluntas; ſic ex Patre, & Filio, tamquam ex uno ſpirandi principio ſpiratur bonum, quod eſt Spiritus Sanctus. Et ſicut tres potentiæ iſtæ, Memoria, Intelligentia, & Voluntas ſunt una Anima: Ita Pater, Filius, & Spiritus Sanctus ſunt unus Deus. Et hæc eſt Dei imago, ad quam Homo creatus eſt, juxta veterum Hebræorum ſententiam, inquit Galatinus laudatus.

XVI. Reſpondent primo Judæorum moderni, Deum ſecum ipſo locutum, quaſi ſe ad agendum excitantem.

Sed hoc eſt merum figmentum, ac Baſilii irriſione dignum. *Quis enim* (inquit in Hexaemeron hom. 9.) *faber, aut ærarius, ſolus ipſe quidem, nec alio quoque ſibi cooperante ſtipatus . . . ſibi ipſi admurmurat dicens, faciamus gladium, aut compingamus aratrum.*

XVII. Reſpondent ſecundo alii cum Rabbinis, Deum more Principum, in Plurali fuiſſe locutum, nimirum, auctoritatis ergo.

Sed hoc non valet, inquit Theodoretus *q. 19.* in *Gen.* Nam ſi ita eſſet, ubicumque loquitur in Scriptura Deus, deberet in numero plurali loqui, cum ſemper urgeret idem motivum auctoritatis: & præſertim cum Judaico Populo aliquid præcipit. Hoc autem falſum eſt; perraro enim pluraliter locutus eſt: & tunc ſolum, cum indicare voluit numerum Perſonarum Trinitatis. *Etenim* (inquit Theodoretus) *cum linguas confunderet, non dixit ſingulariter*, deſcendam, *ſed*: Venite deſcendentes confundamus ipſorum linguas. *Et hoc igitur loco, quoniam Deus animal rationale formabat, quod poſtea renovaturus erat poſt multas generationes, Sanctæ Trinitatis invocationibus ſacroſanctum Baptiſma inſtituens, cum fabricaturus eſſet naturam, cui hæc myſteria crederentur, obſcure identitatem ſubſtantiæ, ac Perſonarum numerum aperuit. Dum enim dixit*, Deus, *communionem Divinæ Naturæ indicavit. Subjungens autem illud*, faciamus, *expreſſit numerum Perſonarum.* Similiter cum *iterum in ſingulari numero dixit*, Imaginem, *eamdem eſſe naturam oſtendit: non enim dixit*, ad Imagines, *ſed* ad imaginem: *Cum autem dixit*, noſtram, *numerum hypoſtaſeon manifeſtavit.* Quare D. Hilarius lib. de Synodis, ſeu de Fide Orientalium Sirmii congregatorum, inter alia capita damnata: *Si quis* (inquit) faciamus hominem, *non Patrem ad Filium dixiſſe, ſed ipſum ad ſemetipſum dicat Deum locutum: anathema ſit.*

XVIII. Reſpondent tertio. Deum ibi non Divinas Perſonas alloqui, ſed Angelos, ut ſuam illi operam navarent; formando ſcilicet ejus Corpus, dum ipſe hominis Animam crearet, & vitæ ſpiritum inſufflaret.

Sed contra ſtat S. Baſilius ſupra laudatus. Primo; Nam ibi Deus alloquebatur eos, quorum homo condendus futurus erat imago: futurus autem erat imago, non Angelorum, ſed ipſius Dei loquentis: unde ait *ad imaginem . . . noſtram*; ergo alloquebatur Perſonas habentes cum Deo naturam communem; una Dei, & Angelorum imago eſſe non poteſt.

Secundo. Deus alloquebatur eos, quos ad hominis formationem excitabat: at Angeli in formatione hominis nullam habuerunt actionem adhuc miniſterii, non quantum ad Animam, ſecundum quam eſt ad imaginem Dei; nam hæc immediate a Deo inſpirata fuit, Geneſ. 2. v. 7. *& inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem.* Nec quantum ad Corpus; quia ibidem dicitur: *Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ.*

Tertio. Effectus fit ad imaginem, non cauſæ miniſterialis, ſed principalis; ergo dato, Angelos ad formationem hominis cooperatos fuiſſe miniſterialiter, adhuc ad ipſorum ſimilitudinem dici non poſſet formatus homo. Ergo iis, quos alloquitur Deus, cum ait: *faciamus... ad imaginem &c.* non ſunt Angeli, aut quævis alia creatura, ſed Deus. Videantur Clemens Alexandr. lib. 5. Stromat. pag. 506. ubi hominis corpus *a præſtantiſſimo* (inquit) *effectum eſt artifice, qui ipſum eſt fabricatus, ſeipſo uſus archetypo.* Tertullianus lib. de Reſurrect. carnis cap. 6. dicens: *Recogita totum illi* (homini) *Deum occupatum, ac deditum, manu, opere, conſilio, ſapientia, providentia &c.* Et Irenæus lib. 4. contra hæreſ. cap. 37. nunc 20. *Non ergo* (inquit) *Angeli fecerunt nos, nec nos plaſmaverunt, nec Angeli potuerunt imaginem facere Dei, nec alius quis præter Verbum Domini, nec virtus longe abſiſtens a Patre Univerſorum: Nec enim indigebat horum Deus ad faciendum, quæ ipſe apud ſe prædefinierat fieri, quaſi ipſe ſuas non haberet manus. Adeſt enim ei ſemper Verbum, & ſapientia Filius, & Spiritus: per quos, & in quibus omnia libere, & ſponte fecit, ad quos, & loquitur dicens*: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Ita Irenæus ſecundo ſæculo, qui apertius loqui non poterat.

XIX. Tertullianus item lib. contra Praxeam cap. 12. *Si te* (inquit) *adhuc numerus ſcandalizat Trinitatis, quaſi non connexæ in unitate ſimplici, interrogo, quomodo unicus, & ſingularis pluraliter loquitur*: faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram, *cum debuerit dixiſſe*: faciam hominem ad imaginem & ſimilitudinem meam, *utpote unicus & ſingularis? Sed & in ſequentibus* (Gen. 3.) Ecce Adam factus eſt, tamquam unus ex nobis, *fallit, aut ludit, ut cum unus, & ſolus, & ſingularis eſſet, numeroſe loqueretur; Aut nunquid Angelis loquebatur, ut Judæi interpretantur, quia nec ipſi Filium agnoſcunt; an quia ipſe erat Pater, Filius, Spiritus, ideo pluralem ſe præſtans, pluraliter ſibi loquebatur? Immo quia jam adhærebat illi Filius ſecunda Perſona ſermo ipſius, & tertia Spiritus in ſermone, ideo pluraliter pronuntiavit*: faciamus, & noſtram, & nobis. *Cum quibus enim faciebat hominem, & quibus faciebat ſimilem, Filio quidem, qui erat induiturus hominem, Spiritu vero, qui erat ſanctificaturus hominem, quaſi cum miniſtris & arbitris ex unitate Trinitatis loquebatur &c.* Videatur D. Auguſt. lib. 3. de Geneſ. ad litt. cap. 19.

XX. Si autem quæras, cujus Perſonæ Divinæ ſint illa verba: *faciamus &c.* an Patris, an Filii, an Spiritus Sancti: an omnium ſimul?

Reſpondeo, in hoc diviſos eſſe Patres. Auguſtinus *lib. 1. de Trinitate cap. 7.* putat, eſſe vocem Dei Patris ad Filium, qui & magni conſilii Angelus dicitur. Idem ſentit Tertullianus *lib. de reſurrection. carnis cap. 6.* dicens: *Sic enim præfatio Patris ad Filium, faciamus &c.* Baſilius *lib. 4. contra Eunom.* vult, vocem eſſe quidem Dei Patris; attamen non ad ſolum Filium, ſed etiam ad Spiritum Sanctum: quod etiam ſentire videtur Tertullianus *lib. contra Praxeam cap. 12.* verbis ſuperius citatis. Cyrillus vero Alexandr. *lib. 1. Theſauri.* Et Fulgentius *lib. 1. de fide ad Petrum capit. 1.* contendunt, verba hæc *faciamus &c.* non unius tantum eſſe Perſonæ, ſed omnium ſimul. Utra ex iis Patrum ſententiis eligatur, ſtabit invictum argumentum, quod, pro pluralitate Perſonarum, ex illis deducitur.

XXI. Secundo. Trinitatem Perſonarum oſtendunt illa verba Gen. 11. v. 7. *Venite igitur deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum.* Super quæ D. Auguſtin. lib. 1. quæſt. in Gen. qu. 22. ait: *Utrum ad Angelos Dominus hoc dixiſſe intelligitur, an ſecundum illud accipiendum eſt, quod in exordio libri legitur: faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram?* Et reſolvens pro hac ſecunda parte, ait: *Nam & quomodo poſtea dicitur in ſingulari numero*, quia ibi confudit Dominus labia terræ: *Sic & illic cum dictum eſſet* faciamus ad imaginem noſtram, *in conſequentibus tamen non dictum eſt*: fecerunt, *ſed* fecit Deus. Quare ex hoc textu Trinitatem Perſonarum inferunt Nyſſenus *lib. de Trinit.* Baſilius *lib. 5. contra Eunom.* Maxime vero Chryſoſt. *ſerm. de Trinitate*: Ubi præfata verba conſiderans: ait: *Dicendo*, venite, *pares honore exhortando vocat, neque enim ſi Angelis imperaſſet, diceret* venite, *ſed imperando* ite. *Vide autem, obſecro, quomodo Patris vox Filium, & Spiritum Sanctum vocet; nam ſi ad unum ſolum hoc dictum eſſet, debebat dicere*: veni, & deſcendamus; *quia autem dixit* venite, *unius eſt vox ad duos honore æquales.*

XXII. Tertio. Hoc idem oſtendunt verba Gen. 19. v. 24. *igitur Dominus pluit ſuper Sodomam, & Gomorrham ſulphur, & ignem a Domino de Cælo.* Dominus, inquit, a Domino, hoc eſt Filius a Patre procedens, a quo judiciariam accipit poteſtatem, pluit ſuper Sodomam, & Gomorrham ignem, & ſulphur, ut exponit Hilarius *lib. 4. de Trinitate num. 29.* Hoc teſtimonio adverſus Judæos uſi ſunt Juſtinus *Dialog. cum Triphone pag. 277. & 279.* Irenæus *lib. 3. contra hæreſ. cap. 6.* dicens: *Filium enim hic ſignificat, qui & Abrahæ colloquutus ſit, a Patre accepit poteſtatem ad judicandum Sodomitas, propter iniquitatem eorum.* Ita ſtatutum ab Orientalibus fuit Sirmii, referente S. Hilario lib. de Synodis: *Si quis*, pluit Dominus a Domino, *non de Filio & Patre intelligat, ſed ipſum a ſe pluiſſe dicat: anathema ſit: Pluit enim Dominus Filius a Domino Patre.* Huc ſpectant quoque verba *Geneſis* 18. ubi verſ. 1. dicitur quod Abrahæ *apparuit Dominus*, verſu autem 2. & 3. ſubditur: *Cumque elevaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri ſtantes prope eum; quos cum vidiſſet, cucurrit in occurſum eorum de oſtio Tabernaculi, & adoravit in terram, & dixit: Domine, ſi inveni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſervum tuum.* Deinde iterum in plurali loquens (verſ. 4. & 5.) *Lavate* (inquit) *pedes veſtros, & requieſcite ſub arbore ... poſtea tranſibitis: idcirco enim declinaſtis ad ſervum veſtrum. Qui dixerunt &c.* Si tres viri Abrahæ apparuerunt; quomodo adorans dixit: *Domine?* quomodo dicitur: *Dominus apparuit?* Si unus: quomodo *lavate, requieſcite, tranſibitis, declinaſtis, qui dixerunt?* Item ſi tres (verſ. 9.) *dixerunt ad eum: ubi eſt Sara Uxor tua?* cur (verſ. 10.) reſpondit unus: *revertens veniam ad te . . . & habebit Filium Sara Uxor tua?* Audiatur S. Auguſt. lib. 2. de Trinit. cap. 11. *Cum vero tres viri viſi ſunt, nec quiſquam in eis vel forma, vel ætate, vel poteſtate major cæteris dictus eſt; cur hic non accipiamus viſibiliter inſinuatam, per creaturam viſibilem, Trinitatis æqualitatem, atque in tribus Perſonis unam, eamdemque ſubſtantiam?* Et Cyrillus Alexandr. *lib. 1. contra Julian. circa medium*, obſervans, Abrahamum vidiſſe Deum, fuiſſe vero conſpectos tres viros, & adorantem *non tamquam tribus dixiſſe*, Domini, ſi inveni &c. *Sed Dominum unice vocantem tres, tamquam unum . . . . Cerne igitur* (inquit) *cerne viſos tres quidem exiſtentes, & propria unumquemque ſubſiſtentia Verbo conſubſtantialitatis ſubjacentes &c.* Et infra: *Una eſt enim conſenſu omnium divinitatis natura . . . . per intellectum vero extenditur in ſanctam, venerabilem, & conſubſtantialem Trinitatem: in Patrem, inquam, & Filium, & Spiritum Sanctum &c.*

XXIII. Quarto. Id oſtendunt verba Pſalmi 2. verſ. 7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te*: quæ Judæi ipſi Chriſto coævi, non de Davide, aut alio, ut recentiores, ſed de Meſſia uſurpabant: cum Paulus iis uſus ſit *act. 13. verſ. 33.* adverſus Judæos, ad probandum Chriſtum eſſe Meſſiam; & ad *Hebræos cap. 1. verſ. 5.* ad probandum Filii Dei excellentiam ſupra Angelos, ejuſque Divinitatem.

Et merito quidem. Nam verba Pſalmi ſequentia: *tibi dabo Gentes hæreditatem, & poſſeſſionem tuam terminos terræ*, nec Davidi, nec alii, ſed ſoli Meſſiæ promiſſa poſſunt intelligi; ergo habetur in Deo Perſona genita, & conſequenter Pater, & Filius. Quod colligitur quoque ex Pſ. 109. v. 1. *Dixit Dominus Domino meo: Sede a dextris meis*: quæ ſunt Dei Patris, Filium a ſe genitum alloquentis. Unde v. 3. ſubdit: *ex utero ante luciferum genui te*: quæ etiam Perſonæ Filii diſtinctionem a Patre oſtendunt; cum eadem Perſona, adhuc ſub diverſo reſpectu, non poſſit eſſe ſimul genita, & generans. Hoc textu ad probandum, ſe eſſe Filium Dei, & non David, uſus eſt Chriſtus *Matth. 22. v. 43. 44. & 45.* dicens: *Si ergo David vocat eum Dominum; quomodo Filius ejus eſt?*

XXIV. Quinto, Trinitatem Perſonarum evincunt verba Pſalmi 32. verſic. 6. *Verbo Domini Cæli firmati ſunt: & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Ubi *Dominus*, ideſt Pater, qui per *Verbum* a ſe procedens, omnia facit, Cælos firmavit; & *Spiritu oris ſui*, ideſt Spiritu Sancto, cui perfectio operum Dei tribuitur, Cælos virtute ornavit. Quæ antiquiores ex Rabbinis negare neſciunt. Rabbi enim Eleazar *non eſt* (inquit) *creatus mundus, niſi verbo Dei ſancti, ſicut dictum eſt in Pſalm.* 32. (vel apud Hebræos 33.) *Verbo Dei Cæli facti ſunt.* Et R. Simeon dicit: *Spiravit Deum Spiritum oris ſui, & creatus eſt mundus, ſicut dictum eſt Pſalm. 33. & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum. In quibus* (inquit Galatinus lib. 2. de arcanis Catholicæ veritatis cap. 4.) *tria hæc Deus, Verbum ejus, & Spiritus, diſtincte, & aperte in mundi productione concurriſſe ponuntur. Hæc autem tria, quid aliud ſunt, quam Pater, Filius, & Spiritus Sanctus? Verbum enim realiter diſtinguitur a proferente, & Spiritus a ſpirante . . . . Cum igitur in Deo nullum ſit accidens, ut ipſi etiam concedunt . . . . ergo ſunt hypoſtaſes, ſive ſuppoſita, vel perſonæ realiter diſtinctæ ... quibus tres proprietates attribuuntur, Pater ſcilicet, Filius, & Spiritus Sanctus, qui non tres Dii ſunt, neque tres Creatores, ſed unus Deus, unuſque Creator.*

XXV. Sexto. Hoc myſterium probant verba *Iſaiæ 6. v. 3.* ubi Seraphim *Clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum.* Quæ eleganter ponderans D. Ambroſius lib. 2. de fide ad Gratian. cap. 4. *Quid ſibi vult* (inquit) *ſub uno nomine Sanctitatis trina repetitio? Si trina repetitio, cur una laudatio? Si una laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur; niſi quia Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus Sanctitate unum ſunt; Non dixit ſemel, ne Filium ſequeſtraret: non bis, ne Spiritum Sanctum præteriret: non quater, ne creaturas conjungeret. Et ut oſtenderet Trinitatis unam eſſe deitatem dum ter dixiſſet* Sanctus, Sanctus, Sanctus, *addidit ſingulariter* Dominus Deus Sabaoth.

Quod (teſte Galatino citato cap. 1.) Veteres Rabbini ita ſunt interpretati, maxime R. Simeon ben Jnhai dicens: *Sanctus, hic eſt Pater. Sanctus, hic eſt Filius. Sanctus, hic eſt Spiritus Sanctus.* Et R. Jonathas ben Uziel: *Ideſt Sanctus Pater, Sanctus Filius, Sanctus Spiritus Sanctus.* Subdit autem Galatinus, quod poſt tria illa nomina Sanctus, Sanctus, Sanctus immediate ſemel dumtaxat ponitur nomen Dei *Tetragrammaton*, per quod Divina Eſſentia importatur; unde clare innuitur, tres illas perſonas, non tres Deos, ſed unum Deum eſſe. Quamobrem veteres illi Thalmudiſtæ, qui hujus arcani non prorſus ignari erant, ſtatuerunt, quod tam iſta Iſaiæ verba, quam illa Deuteronomii *6. v. 4.* *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Deus unus eſt* (de quibus infra) ab unoquoque Judæorum bis ſaltem in die, mane ſcilicet, & veſpere dicerentur: quod apud eos hucuſque ſervatur. Ut dum Judæi ipſi hæc eadem verba pronunciant ore, & divinarum Perſonarum Trinitatem, & Divinæ Eſſentiæ unitatem, velint, nolint, profiteantur.

XXVI. Tandem Myſterium Trinitatis demonſtrant, quæ *Deuteronom. 6. verſ. 4.* nuper laudavimus, nempe: *Audi Iſrael, Dominus Deus noſter, Deus unus eſt.* Seu verius *Deus Deus noſter, Deus unus eſt.* Hebraicus enim textus loco *Dominus* habet nomen Dei *Tetragrammaton*, quod Deum per eſſentiam, non per effectum, deſignat, ut notat Galatinus loco citato cap. 1. Dum ergo dicitur *Deus unus eſt*, unitas eſſentiæ deſignatur. Dum vero ter repetitur *Deus*, quid aliud, niſi Perſonarum Trinitas in unitate eſſentiæ indicatur? Quare, referente R. Simon Johai filio, Rabbi Ibba ita in eum textum exponit: *Hic eſt Iſrael antiquus, ideſt Deus, qui eſt principium omnium rerum, antiquus antiquorum . . . . & dicitur Pater, Elohem ideſt Deus noſter profunditas fluminum, & fons ſcientiarum, quæ procedunt ab illo Patre; & Filius vocatur, ideſt Deus: Hic eſt Spiritus Sanctus, qui a duobus procedit, & vocatur menſura vocis. Unus eſt, ut unum cum alio concludat, & colligat.*

Illud quoque, quod in Pſ. 66. (vel 67.) v. 7. ſcribitur, ſimile eſt: *Benedicat nos Deus, Deus noſter, Benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.* Ubi in eo, quod ter ponitur *Deus*, trium Perſonarum divinarum deſignatur diſtinctio. In eo, quod ſecundo tantum loco additur *noſter*, ſolum Filium

lium per noſtræ naturæ aſſumptionem, noſtrum fore inſinuatur. In eo vero, quod poſtremo *metuant eum*, & non *eos*, dicitur, ipſarum Perſonarum unitas ac identitas in natura oſtenditur.

XXVII. Ex his omnibus ad recentiores Judæos placet me ſic convertere. In aſſerenda, vel neganda Trinitate Perſonarum in unitate eſſentiæ, nolo, ut vos ſtetis Sacræ Scripturæ ut explicatæ a noſtris Doctoribus: ſicut nec nos ſtare debemus judicio recentiorum Rabbinorum veſtrorum: quia ſicut nos, ut vos dicitis, ſumus in hac cauſa partes, ita & illi æſtuanti in Chriſtianam Religionem odio præoccupati. Stemus omnes judicio veterum Rabbinorum, qui vel Chriſtum præceſſerunt, vel ipſi fuerunt coævi. Hi enim utpote nullius partis ſtudio præventi, germanam ac ſinceram Sacræ Scripturæ intelligentiam accommodaſſe credendi ſunt. At hi, ut oſtendi, in Sacra Scriptura Trinitatem Perſonarum in unitate eſſentiæ deprehenderunt; ergo Sacra Scriptura eam docet; ergo vos eam negantes, & veſtris Doctoribus, & ipſi Scripturæ contradicitis.

XXVIII. Quæres. Cum (teſte Galatino citato cap. 1.) Veterum Rabbinorum ſententia fuerit, Myſterium Trinitatis obſcure traditum in Veteri Teſtamento, reſervatum fuiſſe clare revelandum per Meſſiam: quare hoc factum eſt?

Reſpondeo, hoc factum fuiſſe, quia Judæorum Populus maxime ad Idololatriam proclivis erat, ad quam evitandam univerſa Lex Vetus condita fuit. Ne igitur in eorum, qui plures Deos colebant, errorem incideret, caute a Divina Providentia factum eſt, ut ipſum Divinæ Trinitatis Arcanum ſubobſcure, & quaſi ſub velamine proponeretur; ne populus rudis, & male diſpoſitus, cum pluralitate Perſonarum, pluralitatem Deitatis miſceret. At quoniam Idololatria per Meſſiam penitus erat explodenda, ac Orbis univerſus ad unius Dei cultum reducendus; idcirco Trinitatis Sacramentum explicite, & aperte revelandum, ad dies Meſſiæ fuit reſervatum: Quod omnis quoque Kabbaliſtarum Schola plane teſtatur. Rationem hanc tradidit Theodoretus *lib. 2. ad Græcos*, qui de Hebræis, ait: *Cum in Ægypto longinquum ſane tempus permanſiſſent, multorumque ibi Deorum cultus ritu Ægyptiaco didiciſſent, Sapientiſſimus Deus nequaquam illis manifeſte, apertaque prorſus ratione Trinitatis Myſteria tradidit; ne propoſitam ſibi eſſe Deorum multitudinem arbitrantes, occaſionem hanc haberent ad impietatem Ægyptiam declinandi; Trinitatis tamen dogmata, ne tunc quidem venturis in poſterum penitus occultavit. In antiquis enim Scripturis perfectioris Theologiæ materiam, quaſi ſemina quadam diſperſit.*

§. III.

Trinitas ex novo Teſtamento.

XXXIX. Dico ſecundo. Trinitas Divinarum Perſonarum in novo Teſtamento manifeſte revelata eſt. Primum Teſtimonium ſumitur ex cap. 1. Joannis v. 1. & 2. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Si hæc* (inquit Tertull. lib. contra Praxeam cap. 21.) *non aliter accipi licet, quam quomodo ſcripta ſunt, indubitanter alius oſtenditur, qui fuerit a principio, alius apud quem fuit: Alium ſermonem Dei, alium Dominum, licet & Deus ſermo, ſed qua Dei Filius, non qua Pater: Alium per quem omnia, alium a quo omnia, alium a quo omnia.*

XXX. Secundum ſumitur ex *cap. ultimo Matth. v. 19.* ubi Chriſtus Apoſtolis: *Euntes ergo* (inquit) *docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: quo textu feriuntur nedum Sabelliani, ſed etiam Ariani. Nam Pater, Filius & Spiritus Sanctus Trinitatem Perſonarum demonſtrant; Una enim eademque Perſona, nequit eſſe Pater, & Filius ſui, neque a ſe ipſo ſpirata: ly vero in *nomine* unitatem naturæ contra Arianos evincit.

XXXI. Tertium ſumitur ex Chriſti Baptiſmo, in quo, ut referunt Matthæus *c. 3. v. 16. 17.* Lucas *3. v. 22.* & Marcus *1. v. 10. & 11.* Jeſus *aſcendens de aqua vidit Cælos apertos, & Spiritum tamquam Columbam deſcendentem, & manentem in ipſo; Et vox facta eſt de Cælis: Tu es Filius meus dilectus in te complacui.* Hic deſcribitur Pater loquens, Filius cui loquitur, & Spiritus Sanctus, qui ſuper Filium deſcendit, & in eo manet; ergo adeſt Perſona loquens, Perſona cui loquitur, & Perſona, quæ deſcendit: hæc enim per diverſas ejuſdem Perſonæ virtutes, & operationes explicari ſine violentia non poſſunt.

XXXII. Quartum profertur ex Joannis *cap. 10. ubi verſ. 30.* Chriſtus de ſe ipſo dicit: *Ego, & Pater unum ſumus*: dicens autem *ego, & Pater*, diſtinctionem Perſonarum expreſſit contra Sabellianos; addens autem *unum ſumus*, unitatem eſſentiæ. Nec enim de ſola unitate effectus, & voluntatis locutus fuit; ſed de unitate conſubſtantiali, ut oſtendunt Patres contra Arianos. Inter quos S. Auguſt. *tract. 36. in Joan.* ſic diſcurrit: *Non dixit, Pater ego ſum, aut ego, & Pater unus eſt: ſed cum dicis*: Ego & Pater unum ſumus, *utrumque audi, &* Unum, *&* ſumus; *& a Charybdi, & a Scylla liberaberis. In duobus illis verbis, quod dixit,* Unum, *liberat te ab Ario: quod dixit,* ſumus, *liberat te a Sabellio. Si* unum: *non ergo diverſum. Si* ſumus: *ergo & Pater, & Filius.* Sumus *enim non diceret de uno: ſed &* unum *non diceret de diverſo.* Et *ſerm. 56. de verbo Dom.* (modo *tract. 71. in Joan.*) ponderans quoque illa verba Joann. 14. v. 10. *Pater autem in me manens ipſe facit opera*, & iſta ibidem *a me ipſo non loquor*: poſtquam dixit, ex iſtis Sabellianum concludere: *Ecce qui Pater eſt, ipſe & Filius*, Arianum vero ex illis inferre: *Ecce inæqualis eſt Patri Filius, a ſe ipſo non loquitur.* Utrumque ex altero perſtringens ait: *Audi Sabelliane: uſque adeo non ipſe Pater, ſed alter eſt Filius, ut eum Arianus inæqualem aſſerat Patri. Audi Ariane: Uſque adeo Filius æqualis eſt Patri, ut Sabellianus eumdem eſſe dicat & Patrem; Tu adde quem tollis, tu adimple, quem minuis, & nobiſcum ambo conſiſtitis: quia nec tu tollis, nec tu minuis eum, qui alter eſt a Patre, ut convincas Sabellianum, & æqualis Patri, ut convincas Arianum. Utriſque enim clamat*: Ego, & Pater unum ſumus. Quod *ait* unum, *audiant Ariani. Quod ait,* ſumus, *audiant Sabelliani: & nec illi æqualem, nec illi alterum negando ſint vani.* Ita acute Auguſtinus.

Tertullianus item *lib. contra Praxeam cap. 22.* ſuper præfata verba: *Ego & Pater unum ſumus. Si enim* (inquit) *dixiſſet, quod* unus *ſumus, potuiſſet adjuvare ſententiam illorum* (Praxeæ, & negantium pluralitatem Perſonarum) *Unus enim ſingularis numeri ſignificatio videtur ... Unum dicit neutrali verbo, quod non pertinet ad ſingularitatem, ſed ad unitatem, ad ſimilitudinem, ad conjunctionem, ad dilectionem Patris, qui Filium diligit, & ad obſequium Filii, qui voluntati Patris obſequitur, unum ſumus dicens, ego & Pater, oſtendit duos eſſe, quos æquat, & jungit.* De hoc textu aliqua dicemus etiam infra, dum contra Arianos, & Socinianos res erit.

XXXIII. Quintum Teſtimonium ſumitur ex Epiſtol. 1. Joan. 5. v. 7. *Tres ſunt qui Teſtimonium dant in Cælo: Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus, & hi tres unum ſunt*, Quibus nil apertius pro Trinitate Perſonarum, & unitate eſſentiæ in Divinis. Contra hunc textum multa occurrunt, quæ infra proponentur. Nimius eſſem, ſi huc afferre vellem omnia novi Teſtamenti loca, quæ traditione perpetua Patres pro aſſerendo Trinitatis myſterio contra ipſum impugnantes protulerunt, quæ apud ipſos, & Theologos videnda relinquo.

XXXIV. Placet Sabellianos hoc ratiocinio perſtringere. Aliqua in Scripturis de Deo dicuntur, quæ ſola diſtinctione munerum, officiorum, ſeu operationum ſine reali diſtinctione Perſonarum ſalvari non poſſunt. Primo enim in Deo aſſeritur verus Filius 1. Jo. 5. v. 20. *& ſcimus, quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, ut cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio ejus.* Verus igitur Deus verum habet Filium: atqui propria, & vera filiatio non dicitur, niſi de ſuppoſito, & Perſona; non enim pes, vel manus, & multo minus accidens, aut virtus, puta calor, vel color, dicitur filius alterius; ſed ſolum dicitur filius ille, qui eſt Perſona realiter procedens ab altera in ſimilitudinem naturæ ipſius; ergo &c. hæc ratio eſt D. Thomæ 4. *Cont. Gent. cap. 5. n. 6.*

Secundo. Diſtinctio ponitur in divinis cum talibus expreſſionibus, quæ non ſignificant niſi Perſonas, ſicut pronomina *ego, ille, ipſe*, & ſimilia: hæc enim non demonſtrant niſi Perſonas invicem diſtinctas, cum nec pes, vel manus, nec Sapientia, aut bonitas dicere poſſint *ego feci hoc, vel illud*, Chriſtus autem de ſe ipſo ait Jo. 8. v. 42. *Ego enim ex Deo proceſſi, & veni; neque enim a me ipſo veni, ſed ille me miſit.* Et Jo. v. 14. de Spiritu Sancto *Ille* (inquit) *me clarificabit; quia de meo accipiet.* Cum igitur nulla Perſona realiter procedat, mittatur, vel aliquid recipiat a ſe ipſa, ſed ab altera; cumque *ego, ille* duas Perſonas diſtinctas demonſtrent, ſequitur, in Deo eſſe Perſonas realiter diſtinctas.

Tertio. In Divinis dicitur unus eſſe apud alterum, Joan. 1. *Verbum erat apud Deum*: Unus dicitur eſſe in alio, ibid. v. 18. *Unigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris.* Joan. 10. v. 38. *Pater in me eſt, & ego in Patre.* Unus dicitur eſſe cum alio, Prov. 8. v. 30. *Cum eo eram cuncta componens.* Hæc autem niſi de Perſonis diſtinctis verificari non poſſunt.

XXXV. Neque dicas primo. Filium non diſtingui a Patre, niſi per Incarnationem; ante Incarnationem enim nulla erat diſtinctio. Nam contra eſt, ait D. Th. loco citato n. 4. *Invenitur ex Sacra Scriptura etiam ante Incarnationem Filius a Patre fuiſſe diſtinctus; dicitur enim Jo. 1.* In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum: & Deus erat Verbum. *Verbum igitur, quod apud Deum erat* (& Deus erat) *aliquam diſtinctionem ab ipſo habebat, Habet enim hoc conſuetudo loquendi, ut alius apud alium eſſe dicatur.*

XXXVI. Neque dicas ſecundo. Per ſolam connotationem diverſorum effectuum omnia præfata poſſe ſalvari, ut Deus dicatur Pater per Creationem, Filius per Incarnationem, & Spiritus Sanctus propter Juſtificationem.

Nam contra eſt. Tum quia Verbum dicitur eſſe apud Deum etiam ante Creationem, Incarnationem, & Sanctificationem; ergo antequam Deus quidquam faceret extra ſe, ſtatuenda eſt in Divinis diſtinctio, & quidem perſonalis, cum nullus dicatur eſſe apud ſe, ſed apud alium. Tum quia Chriſtus, Joann. 5. v. 19. duo dicit: unum, quod *non poteſt Filius a ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem*, alterum, *quæcumque enim ille fecerit hæc & Filius ſimiliter facit.* Neutrum autem verificari poſſet, ſi eadem Perſona Patris pro ut Incarnata diceretur Filius. Non primum: quia eſto de diverſis perſonis, dum una conatur alteram imitari, dicamus, quod Paulus v. g. non facit, niſi quod videt Petrum facientem; de una tamen, & eadem perſona etiam ſub diverſo reſpectu, nonniſi ridicule diceretur, quod Petrus, ut animal, non faciat, niſi quod videt ſeipſum facere, ut rationalem. Non alterum: quia cum illa Divina Perſona dicatur Pater, & Filius propter diverſos effectus, quos facit, non poſſet dici quæcumque Pater facit, Filius ſimiliter facit: ſed potius oppoſitum, nimirum, nihil, quod facit Pater, facit Filius, ſed totum diverſum. Nam Pater, ut Pater creat; Filius ut talis non creat, ſed Incarnatur: ſicut homo ut rationalis nihil facit eorum, quæ facit, ut eſt animal.

Tum denique. Si enim eadem Perſona, quæ eſt Medicus, eſſet etiam Judex, nonne nonniſi ridicule diceretur, quod Medicus eſſet apud Judicem, eſſet cum Judice, & in Judice, & mitteretur a Judice? vel ergo omnes Sacrarum Scripturarum locutiones, quibus Verbum dicitur eſſe apud Patrem, a Patre, cum Patre, in Patre, mitti a Patre, impropriæ, & quaſi ridiculæ ſunt; vel Perſona Patris alia eſt a Perſona Filii.

§. IV.

Anti-Trinitariorum argumenta.

XXXVII. Sabelliani, cæterique Myſterii SS. Trinitatis hoſtes, partim Scripturis male intellectis, partim rationibus Philoſophicis, ſeu Sophiſmatibus nitebantur. Hæc igitur proponenda ſunt, ac diſſipanda.

Primo objiciebant loca tum novi, tum veteris Teſtamenti, in quibus Deus dicitur eſſe ſolus. Ex quibus inferebant, non eſſe plures in Deo Perſonas; ubi enim eſt pluralitas & multitudo, ſive Naturarum, ſive Perſonarum, ibi non eſt ſolitudo. Porro Deum eſſe ſolum probabant ex novo Teſtamento, præſertim ex illo Joan. 17. v. 3. *Hæc eſt autem vita æterna: ut cognoſcant te, ſolum Deum verum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum.* Et ex illo 1. Corinth. 8. v. 6. *Nobis tamen unus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum.* Ubi ſolus Pater vocatur Deus; Jeſus autem Chriſtus, non Deus vocatur ſed Dominus. Et ex illo ad Epheſ. 4. v. 6. *Unus Deus, & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.*

Ex veteri autem Teſtamento ratiocinabantur ſic: Nullus eſt alius Deus, quam qui in veteri Lege dicitur; *Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, & Deus Patrum noſtrorum*, ut ait Petrus *Act. 3. v. 13.* Sed hic eſt Deus ſolus, & unus; ergo &c. Min. probabant. Tum ex illo Deuteron. 32. v. 39. *Videte quod ego ſim ſolus.* Tum ex illo Pſ. 85. v. 10. *Tu es Deus ſolus.* Tum Iſaiæ 37. v. 16. *Tu es Deus ſolus omnium Regnorum Terræ.* Tum cap. 44. v. 24. *Ego ſum Dominus faciens omnia, extendens Cælos ſolus* v. 6. *Ego primus, & ego noviſſimus, & abſque me non eſt Deus.* Et ſimilia.

XXXVIII. Reſpondetur. Pluralitatem, & multitudinem tollere unitatem, & ſolitudinem in eo genere, in quo eſt pluralitas, & multitudo: cumque in Deo adſit pluralitas Perſonarum, non naturarum, hac pluralitate tollitur quidem, quod in Deo ſit una Perſona, non autem quod in illis tribus Perſonis ſit una & ſola Natura Divina. Quare retorqueo argumentum: Iſte Deus qui in Scripturis dicitur unus, & ſolus, in eiſdem Scripturis de ſeipſo pluraliter loquitur, ut oſtenſum eſt Gen. 1. v. 26. *Faciamus hominem &c. Venite deſcendamus*, (Gen. 11. v. 7.) *Ego & Pater unum ſumus* (Joann. 10. v. 30.) Sed de eodem omnino tam unitate eſſentiæ, quam Perſonæ, numerus pluralis verificari non poteſt: ergo cum in Deo non adſit pluralitas naturæ, debet eſſe pluralitas in Perſona. *Ubi* enim *eſt unum ſuppoſitum ſubſiſtens, pluralis prædicatio non recipitur; Chriſtus autem de ſe, & de Patre pluraliter loquitur dicens*: Ego & Pater unum ſumus: *non eſt ergo Filius ipſe Pater.* Ita S. Thom. 4. cont. Gent. cap. 5. num. 3.

Aliter reſpondeo cum eodem *prim. part. quæſt. 31. art. 3.* Quod cum dicitur Deus ſolus, hæc dictio *ſolus* poteſt accipi ut *categorematica*: vel ut *ſyncategorematica*. Primo modo abſolute ponit rem ſignificatam circa aliquid ſuppoſitum, ut albus circa hominem, cum dicitur: homo albus. Hoc autem modo *non poteſt adjungi alicui termino in divinis; quia poneret ſolitudinem circa terminum, cui adjungeretur, & ſequeretur, Deum eſſe ſolitarium. Dictio autem ſyncategorematica dicitur illa, quæ importat ordinem prædicati ad ſubjectum, ſicut hæc dictio omnis, vel nullus: & ſimiliter hæc dictio ſolus; quia excludit omne aliud ſuppoſitum a conſortio prædicati. Sicut cum dicitur ſolus Socrates ſcribit, non datur intelligi, quod Socrates ſit ſolitarius; ſed quod nullus ſit ei conſors in ſcribendo, quamvis cum eo multis exiſtentibus. Et per hunc modum nihil prohibet, hanc dictionem,* ſolus, *adjungi alicui eſſentiali termino in Divinis, in quantum excluduntur omnia alia a Deo a conſortio prædicati, ut ſi dicamus: ſolus Deus eſt æternus; quia nihil præter Deum eſt æternum.*

XXXIX. Ad teſtimonia ex novo Teſtamento, reſpondeo. Ad primum ex Joann. cap. 17. Dico primo. Patrem appellari *ſolum Deum verum*, non per excluſionem aliarum Perſonarum in eadem vera Deitate ſubſiſtentium, ſed per excluſionem Deorum, quibus a Gentilibus tribuebatur divinitas, cum revera divinitatem non haberent. Unde ſit ſenſus, Patrem eſſe ſolum Deum verum, ideſt, cujus natura eſt ſola vera divinitas: cumque aliæ duæ Perſonæ habeant eamdem naturam, quam habet Pater, ſequitur, quod & natura illarum ſit vera divinitas. Ita Nazianzenus *orat. 36.* & Athanaſ. *orat. 4. contra Arianos.*

Dico ſecundo cum S. Auguſtino *tract. 105. in Joannem*, quod ordo verborum hic eſt: *hæc eſt vita æterna: Ut te, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, cognoſcant ſolum verum Deum.* Quod docet etiam *lib. 2. contra Maximin. c. 15.* & cum eo Nazianzenus citatus; Cyrill. Alexand. *lib. 11. de Joann. c. 5.* & S. Ambroſius *lib. 5. de Fide c. 1.* Quibus ſubſcribit S. Thom. *in c. 17. in Joann. lect. 1.* Quia vero hoc eodem textu abutebantur Ariani ad negandam Divinitatem Filii Dei, ideo iterum inferius explanandus erit.

Ad ſecundum ex D. Paulo, eodem modo reſpondeo. Patrem dici unum Deum, non excluſione Divinarum Perſonarum, quæ ſunt unus Deus, ſed excluſione inanium Deorum, quos colebant, & multiplicabant Gentiles. Quare 1. Cor. cap. 8. v. 5. præmiſerat: *Nam etſi ſunt, qui dicantur Dii, ſive in Cælo, ſive in Terra (ſiquidem ſunt Dii multi, & Domini multi)* ſtatim ſubdit v. 6. *Nobis tamen unus Deus &c.* Eodem ergo modo Pater dicitur a Paulo *unus Deus*, quo ab ipſo ibidem Chriſtus dicitur *unus Dominus*; ſicut autem Chriſtus non eſt unus Dominus cum excluſione Patris, & Spiritus Sancti, ita nec Pater eſt unus Deus cum excluſione Filii, & Spiritus Sancti. Eodem modo reſpondetur ad textum ex Epiſtol. ad Epheſios. Igitur *non duo Dii Pater, & Filius; nec tres Dii, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: ſed ipſa Trinitas unus ſolus verus Deus. Nec idem tamen Pater, qui Filius, nec idem Filius, qui Pater, nec idem Spiritus Sanctus, qui Pater, & Filius; quoniam tres ſunt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus: ſed ipſa Trinitas unus eſt Deus.* Ita S. Auguſt. *tract. 105. in Joann.* ſupra citato.

XL. Ad ea, quæ ex veteri Teſtamento opponuntur, dico: Deum eſſe unum; at ſolum unitate eſſentiæ, non vero Perſonæ; nec aliud evincunt textus Deuteronom. Pſalmi, & Iſaiæ. Illis enim Deus dicitur unus, nec alium eſſe præter ipſum, ad excludendam pluralitatem Deorum, non Perſonarum: *ut multitudinem falſorum Deorum unio Divinitatis expellat, habens tamen Filium quanto individuum, & inſeparatum, a Patre, tanto in Patre reputandum, etſi non nominatum* (Ita Tertullian. lib. contra Praxeam cap. 18.) *At quia ſi nominaſſet, illum ſeparaſſet, ita dicens: Alius præter me non eſt, niſi Filius meus.* Acuta ſane Tertulliani obſervatio! quia ſi Filium nominaſſet, dicendo, Alius præter me non eſt, niſi Filius meus, fieret ſenſus, quod Filius ſit alius Deus a Deo Patre. Non debuit ergo nominari Filius, ne videretur Filius intime conjunctus Patri, ſeparari divinitate a Patre. Sicut ſi Sol diceret (exemplum eſt Tertulliani) *ego Sol, & alius præter me non eſt, niſi radius meus*: nonne denotaret, radium eſſe alium, & ſeparatum a Sole, cum tamen radius ſit intime cum Sole conjunctus? cum dicitur autem extendens Cælos Solus, hoc dicitur præſtruendo Hæreticorum Valentinianorum fabulas, qui (inquit Tertullian.) *Mundum ab Angelis, & Poteſtatibus diverſis volunt ſtructum*; non excludendo Sapientiam Dei, quæ in ipſo eſt, & quæ Prov. 8. *cum eo erat cuncta componens.* De hoc videatur D. Thom. ſupra relatus num. 38. ubi exponit, quot modis ſumi poteſt dictio excluſiva *ſolus*; & quomodo dicta de Deo concedenda ſit, quomodo neganda.

XLI. Secundo objiciebant. Ubi ſunt tres Perſonæ, quarum quælibet Deus eſt, ibi tres Dii ſunt; ſed tres Deos admittere impium eſt: ergo &c.

Si reſpondeas, diſt. maj. ibi tres Dii ſunt, ſi in illis ſit diviſa divinitas, conc. maj. ſi una, eadem, ac indiviſa in eis Deitas, ſeu Divinitas ſit, nego maj. cum ergo in tribus Divinis Perſonis una, ac indiviſa Deitas ſit, non ſunt tres Dii, ſed unus Deus, etſi in Perſonis trinus.

XLII. Contra eſt primo. Sicut homo ſignificatur, ut habens humanitatem, ita Deus, ut habens Deitatem, ſed tres Perſonæ divinæ ſunt tres habentes Deitatem; ergo ſunt tres Dii.

Secundo. Sicut hoc nomen Deus ſignificat habentem Deitatem, ita hoc nomen Perſona ſignificat habentem ſubſiſtentiam in natura intellectuali; ſed ex quo ſunt tres ſubſiſtentes, dicimus tres Perſonas; ergo ex quo ſunt tres habentes Deitatem, debemus dicere tres eſſe Deos.

Tertio. Gentiles Philoſophi unam Divinitatem admittebant: quia tamen illam ponebant in pluribus Perſonis, cogebantur plures Deos admittere; ergo quamvis unam dicamus Deitatem, ſi tamen eam in pluribus Perſonis ponimus, cogimur plures Deos admittere.

XLIII. Reſpondeo, conceſſis præmiſſis, negando conſequentiam: Variatur enim appellatio de materiali in formalem, & etiam ſuppoſitio. *Nam licet Deus ſignificet habentem Deitatem, eſt tamen alius modus ſignificandi: Nam Deus dicitur ſubſtantive; ſed habens Deitatem dicitur adjective. Unde licet ſint tres habentes Deitatem, non tamen ſequitur, quod ſint tres Dii.* Ita D. Thom. 1. p. qu. 39. art. 3. ad 1. Porro differentiam inter nomen ſubſtantivum, & adjectivum explicat S. D. in corpore illius articuli; quod nomen ſubſtantivum accipitur pro forma per ſe, & ratione ſui; nomen vero adjectivum accipitur pro forma, ut in ſubjecto, vel ſuppoſito exiſtente: Unde nomen ſuſtantivum principaliter ſupponit pro forma abſolute; nomen adjectivum principaliter, & in recto ſupponit pro ſuppoſito, ſeu Perſona habente formam. Ex quo fit, quod nomina ſubſtantiva multiplicari non poſſunt, niſi forma multiplicetur; nomina autem adjectiva multiplicari poſſunt, etiamſi non multiplicetur forma, dummodo multiplicentur ſubjecta, ſeu ſuppoſita habentia formam. Cum ergo in Divinis ſint quidem tria ſuppoſita, ſed habentia unam omnino Deitatem, non tres Deitates, poſſunt quidem dici tres habentes Deitatem; ſeu tres Divini adjective: non tamen tres Dii ſubſtantive. Quare reſolvit D. Thomas ibi: *quod nominum eſſentialium quædam ſignificant eſſentiam ſubſtantive, quædam vero adjective. Ea quidem, quæ ſubſtantive eſſentiam ſignificant, prædicantur de tribus Perſonis ſingulariter tantum, & non pluraliter. Quæ vero adjective eſſentiam ſignificant, prædicantur de tribus Perſonis in plurali.*

XLIV. Ad ſecundam inſtantiam, concedo pariter præmiſſis, & nego conſ. Verum enim eſt, ut ait D. Th. laudatus ad quartum: *Quod forma ſignificata per hoc nomen Perſonam, non eſt eſſentia, vel natura* (ſicut eſt forma ſignificata per hoc nomen Deus) *ſed Perſonalitas. Unde cum ſint tres Perſonalitates, ideſt tres Perſonales proprietates in Patre, & Filio*

& Spiritu Sancto, non ſingulariter, ſed pluraliter prædicatur de trinus.

XLV. ad tertium, diſt. ant. qui illam ponebant in pluribus diviſam, & multiplicatam, conc. antec. indiviſam prorſus, & unam realiter in illis, nego antec. Pagani ergo Philoſophi Divinitatem ponebant in pluribus realiter in eis diviſam, & multiplicatam, eo modo, quo humanitas ponitur in pluribus, nempe in Socrate, & Platone, in quibus nedum multiplicantur ſuppoſita habentia humanitatem, ſed & humanitates ipſæ: alia eſt enim humanitas, quæ eſt in Socrate. alia, quæ in Platone, quamvis ſecundum ſimilitudinem una ſit. At nos Deitatem ponimus in tribus Perſonis prorſus indiviſam, & ideo non cogimur ponere tres Deos. Audiamus S. Thomam loco citato: *Hæc igitur eſt ratio, quare Socratem & Platonem & Ciceronem dicimus tres homines; Patrem autem, & Filium, & Spiritum Sanctum non dicimus tres Deos, ſed unum Deum: quia in tribus ſuppoſitis humana natura ſunt tres humanitates; in tribus autem Perſonis eſt una Divina Eſſentia.*

XLVI. Nec refert, quod Patrum aliqui (inter quos Nyſſenus, & Baſilius) dixerint, tres Divinas Perſonas eſſe unum Deum, ſicut Paulus, & Joannes ſunt unus Homo. Non, inquam, etenim cum ſimilitudo ſemper diverſitatem includat, alias non eſſet ſimilitudo, ſed identitas; hoc maxime habebit ſimilitudo petita ex rebus creatis, ad explicandum Myſterium Trinitatis; quod cum nihil in creatis habeat, cum quo poſſit comparari, omnis ſimilitudo petita ex creatis, adeo manca, & deficiens erit, ut plus diſſimilitudinis habeat, quam ſimilitudinis. Dum ergo illi Patres dicunt, tres Divinas Perſonas eſſe unum Deum, ſicut Paulus, & Joannes ſunt unus homo, ſolum valet in eo, quod ſicut proprietates individuales, quibus opponuntur Paulus, & Joannes, non tollunt convenientiam eorum in natura humana utrique communi; ita proprietates perſonales, quibus Divinæ Perſonæ invicem opponuntur, non tollunt, quin eadem Natura Divina unum ſint. Non valet tamen, nec aſſumpta fuit ſimilitudo ad purificandum modum unitatis. Nam Petrus, & Paulus unum ſunt in natura humana ſola unitate ſimilitudinis; Divinæ autem Perſonæ unum ſunt in natura unitate identitatis: itaut natura divina in omnibus eadem omnino, ac realiter ſit indiviſa.

XLVII. Tertio objiciebat Servetus primo. Aut Perſona in Deo finita eſt, aut infinita. Si infinita, una eſt, quia infinitum unum eſt. Si finita; ergo infinitæ Perſonæ ponendæ ſunt, quæ divinæ naturæ infinitati reſpondeant, & eam adæquent.

Secundo. Per ſe notum eſt, quod *quæ ſunt eadem uni tertio, ſunt eadem inter ſe*: ſed tres Divinæ Perſonæ eſſent idem uni tertio, nempe naturæ divinæ; ergo ſunt idem non diſtinctæ inter ſe.

Tertio. Si in Deo ponitur Trinitas propter tres Perſonas ſubſiſtentes, cur non ponitur quaternitas, cum præter illas ſit natura divina, quæ pariter ſubſiſtens eſt?

Quarto. Ex illis Perſonis una procedit, & accipit eſſe ab alia, quod eſt contra naturam entis omnino increati, & a ſe.

Quinto. Generare ſumma perfectio eſt in vivente: hanc autem perfectionem habet Pater, & Filius non habet: ergo Pater, & Filius ejuſdem perfectionis non ſunt; ergo nec ejuſdem naturæ.

XLVIII. Reſpondetur ad ſingula. Ad primum, dico, Perſonam in Deo eſſe infinitam. Nego tamen, eam eſſe unam in proprietate Perſonali, ſed in pluribus Perſonis eſſe unam, ac indiviſam perfectionem.

Si dicas. Quia Deus infinite perfectus eſt, unus eſt; ergo ſi Divina Perſona infinita eſt, una eſt.

Reſpondeo, negando conſequentiam. Nam cum Deus nominet perfectionem abſolutam, ſi non eſſet unus, ſed alius daretur Deus ab illo, hoc eſſet, quia illius alterius perfectionem non contineret, ut ſuperius oſtendimus; quia abſoluta non multiplicantur, niſi ex limitatione. At Perſona nominat quid relativum in Deo; relativum autem includere non debet, ſed potius excludere a ſe ſuum correlativum, cum illi realiter opponatur. Hoc tamen non tollit, quin una Perſona divina mediate ſaltem, & realiter contineat omnem perfectionem alterius Perſonæ. Cum enim omnes Perſonæ idem ſint in eſſentia divina; ratione hujus identitatis una Perſona dicitur eſſe in alia per circuminſeſſionem, ut ajunt Theologi. Quo ſenſu dicebat Chriſtus Joann. 14. v. 9. *Philippe, qui videt me, videt & Patrem.* Et v. 10. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me eſt?* Unde Athanaſ. orat. 3. contra Arianos n. 3. *Filius* (inquit) *in Patre eſt, quantum licet intelligere, quia totum quod eſt Filius, hoc natura Patris proprium eſt, eo modo quo ex luce ſplendor, & ex fonte fluvius exoritur adeo, ut qui Filium videt, id quod proprium eſt Patris videat, intelligatque, Filium idcirco in Patre eſſe, quia ex Patre habet ut ſit: & viciſſim Patrem in Filio eſſe, quia Filius eſt id quod proprium eſt ex Patre, ſicut Sol eſt in ſplendore, mens in Verbo, & fons in fluvio. Ita enim qui Filium contemplatur, id, quod natura Patris proprium eſt, ſimul contemplatur, Patremque in Filio eſſe intelligit. Nam cum forma, & divinitas Patris hoc ipſum ſit, quod eſt Filius, omnino ſequitur, ut Filius ſit in Patre, & Pater in Filio. Quocirca cum antea dixiſſet*: Ego, & Pater unum ſumus, *hic recte ait*: ego in Patre, & Pater in me eſt; *ut ſcilicet eamdem amborum divinitatem, unamque naturam eſſe doceret.*

XLIX. Ad ſecundum varie reſpondetur a Theologis. Primo dicunt, illud axioma verificari de iis, quæ ſunt idem uni tertio realiter, & non ſint ratione diverſa, & invicem oppoſita: non de iis, quæ licet cum tertio idem ſint, ratione tamen diverſa, immo invicem ſunt oppoſita. Ita S. Thomas 1. *p. q. 28. art. 3. ad* 1. Ubi ex Philoſopho 3. de Anima (cujus eſt præfatum axioma) ponit exemplum in actione, & paſſione, quæ licet idem realiter ſint cum motu, non tamen ſequitur, quod actio, & paſſio ſint realiter idem; quia in actione, & paſſione diverſi reſpectus importantur. Cum ergo Divinæ Perſonæ licet ſint idem realiter cum eſſentia divina, ſint tamen rationibus relativis invicem oppoſitæ, ideo non ſunt idem inter ſe. Quare concludit: *Et ſimiliter licet Paternitas ſit idem ſecundum rem cum eſſentia divina, & ſimiliter Filiatio: tamen hæc duo in ſuis propriis rationibus important oppoſitos reſpectus. Unde diſtinguuntur ad invicem.* Et oppoſita ratione, quia potentia, & bonitas in Deo non important in ſuis rationibus aliquam oppoſitionem, propterea (ibi *ad ſecundum*) ſunt idem tam inter ſe, quam uni tertio. Vide D. Thom. in 1. diſt. 2. q. 1. art. 4. ad 2. & art. 5. in corp. & ad 4.

Secundo dicunt, verum eſſe axioma de iis, quæ ſunt eadem uni tertio adæquate ſumpto. Perſonæ autem divinæ ſunt idem cum eſſentia ſolum inadæquate ſumpta; nam eſſentia adæquate includit etiam Perſonas, quæ invicem opponuntur.

Tertio dicunt, verum eſſe, quando ſunt idem uni tertio incommunicabili: ſecus tamen quando illud tertium eſt communicabile pluribus, ſicut divina natura, quæ communicabilis eſt tribus divinis Perſonis.

Verum dici poteſt. Myſteria Fidei (inter quæ Trinitas Perſonarum eſt ſummum) non eſſe regulanda per axiomata Philoſophorum, maxime Gentilium omni fidei lumine carentium, qualis erat Ariſtotiles, cujus eſt præfatum axioma. Nam eſt etiam commune effatum, quod *ex nihilo nihil fit*, quod *a privatione ad habitum non datur regreſſus*: & tamen nihil horum habet locum in Deo, qui ex nihilo omnia produxit, & ad cujus nutum omnia reſurgere poſſunt, ac reproduci. Quamvis ergo Philoſophica argumenta ſane intellecta veritatibus ſupernaturalibus, & Myſterio Trinitatis non contradicant, ſed omnia ſolvi poſſint, quia verum non contrariatur vero; attamen ex illis ſupernaturalia myſteria nec probanda, nec regulanda ſunt. Quare cum D. Thoma in 1. diſt. 2. q. 1. art. 4. *Concedendum eſt abſque ulla ambiguitate, eſſe in Deo pluralitatem ſuppoſitorum, vel Perſonarum in unitate eſſentiæ; non propter rationes inductas, quæ non neceſſario concludunt; ſed propter fidei veritatem.*

L. Ad tertium reſpondetur, poni in Deo Trinitatem propter tres Perſonas invicem diſtinctas: non poni autem Quaternitatem propter divinam eſſentiam; quia hæc cum ſit Perſonis intime identificata, & ab eis non diſtincta, non poteſt dici quarta res; quia numerus ex ſola diſtinctione conſurgit. Quare Concilium Lateranenſe ſub Innocent. III. cap. *Damnamus* ſtatuit contra Abbatem Joachim: *Quod una quædam ſumma res eſt incomprehenſibilis quidem & ineffabilis, quæ veraciter eſt Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, tres ſimul Perſonæ, ac ſingulatim qualibet earumdem: & ideo in Deo Trinitas eſt ſolummodo non quaternitas, quia qualibet trium Perſonarum eſt illa res, videlicet ſubſtantia, eſſentia, ſive natura divina &c.*

LI. Ad quartum dico, unam Perſonam procedere ab alia non ut a cauſa, ſed ut a puro principio; quod non obeſt, ut ſit ens a ſe Perſona procedens, non minus, ac ea, a qua procedit. Et ratio eſt: quia quod procedit ab alio, ut a cauſa, accipit quidem eſſe ſimile, non tamen illud idem, quod habet cauſa, ſed diverſum. At quod procedit ab altero, ut a puro principio, accipit, eique per proceſſionem communicatur illud idem eſſe, quod eſt proprium principii: & propterea, ſi eſſe principii eſt independens omnino, & a ſe, etiam erit independens, & a ſe, eſſe, quod communicatur termino procedenti.

LII. Ad quintum dico, ſummam perfectionem generationis, quæ in Patre eſt, eſſe etiam in Filio, nec tamen Filium generare. Eſt in Filio tota perfectio generationis, quia in Filio eadem eſſentia eſt, cum qua generatio identificatur: ſed Filius non generat; quia generare ſpectat ad proprietatem Patris. Ita reſpondet S. Ambroſius lib. 4. de fide cap. 4. dicens: *Cur inquiunt* (Ariani) *Filius Pater non eſt? Quia & Pater Filius non eſt. Cur iſte non generavit? Quia nec ille generatus eſt. Nec ideo minus habet Filius, quia Pater non eſt. Nec Pater minus habet, quia Filius non eſt. Dixit enim Filius: Omnia, quæ Pater habet mea ſunt. Adeo generatio in paterna proprietate, non in jure eſt poteſtatis.*

LIII. Si dicas; ergo admittendæ erunt, ut veræ hæ duæ contradictoriæ: *Deus eſt generans: Deus non eſt generans.* Nam Pater eſt Deus, Filius eſt Deus; Pater autem generat, Filius non generat.

LIV. Nego, ambas illas propoſitiones admittendas eſſe, ut veras. Nam in priori *Deus eſt generans*, ly *Deus* ſupponit determinate pro Patre, & proinde eſt vera: vere enim Deus Pater eſt generans. In poſteriori vero, *Deus non eſt generans*, ly *Deus* ſupponit pro omnibus Perſonis indiſtincte, & illa particula *non* univerſaliter negat generationem in Deo. Unde facit ſenſum, quod nulla Perſona, quæ ſit Deus, generat: unde patet eam eſſe prorſus falſam.

LV. Quarto objici poteſt. Primi poſt Chriſti tempora Chriſtiani Myſterium Trinitatis non ſunt profeſſi. Si enim profeſſi eſſent, Gentiles ex eo ſumpſiſſent argumentum pro Deorum pluralitate, quam ipſis Chriſtiani exprobrabant; & ſaltem Chriſtianos redarguiſſent, quod & ipſi plures Deos admitterent, quod poſtea Sabelliani objecerunt. Cum ergo nil horum Gentiles fecerint, argumento eſt, Chriſtianos tunc temporis hoc myſterium profeſſos non fuiſſe.

LVI. Reſpondeo, vel non extare libros, quibus Gentiles adverſus Trinitatis myſterium, aliaque Chriſtianæ Religionis

Dogmata

Dogmata conſcripſerunt, & Apologias Chriſtianorum illis reſpondentium: Vel antiquos Patres hoc myſterium apud Gentiles non evulgaſſe, ſed Cathecumenis, quos inſtituebant, ut Fidei ſecretum cuſtodiendum committebant. Unde iidem Patres, aut ſcribentes, aut coram Gentilibus loquentes œconomiæ, ac prudentiæ cauſa varia reticebant. De quo videndus eſt Scheleſtate in ſuo opuſc. *de Diſciplina arcani.*

Secundo reſpondere etiam poſſem, falſum eſſe, Gentiles Philoſophos nunquam fuiſſe argumentatos contra Trinitatis myſterium. Nam Juſtinus in prima Apologia pro Chriſtianis refert, Chriſtianos pro inſipientibus habitos fuiſſe a Gentilibus, quod Chriſtum ut Dei Filium colerent, quod certe eſt fateri Trinitatem. Praxeas etiam, qui altero ſæculo vixit, totus erat, ut ex fide Trinitatis pluralitatem Deorum aſtrueret, ut videre licet apud Tertullianum, libro contra ipſum. Et Celſus Gentilis Philoſophus (teſte Origene in libris adverſus ipſum conſcriptis) probabat Deorum pluralitatem ſequi ex Trinitate; ne dicam de Juliano Apoſtata, ut legi poteſt apud Cyrillum contra Julianum, maxime lib. 8.

DUBIUM II.

De Unitate naturæ in Trinitate.

§. I.

Ariana hæreſis.

I. DIſſipata ab Eccleſia Chriſti Sabelliana hæreſi, Ariana ſucceſſit, non minus impia; quæ licet voce Trinitatem Perſonarum in Deo admitteret, cum tamen earum conſubſtantialitatem negaret, Trinitatem divinam revera deſtruebat.

II. Ariana dicta fuit ab Ario Urbis Alexandriæ Presbytero, genere Lybio, Dialecticæ peritia claro, & quamvis externa ſpecie præſeferente virtutem, impie tamen in Filii Dei & Chriſti Divinitatem blaſphemo. Hic ergo ſub Conſtantino Magno Imper. & Silveſtro I. Rom. Pontifice anno circiter 317. vel (ut alii volunt) 320. evulgare cæpit, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, non eſſe ejuſdem ſubſtantiæ, & naturæ; Filium Dei eſſe creaturam, non eſſe coæternum Patri, non coeſſentialem: idemque a fortiori de Spiritu Sancto.

III. Arius priuſquam fieret hæreticus, fuit Schiſmaticus: nam Meletii res novas in Eccleſia molientis partibus primo ſe addixerat. Ex Schiſmate in ſpeciem converſus, Diaconus eſt ordinatus a S. Petro Alexandrino Epiſcopo, & Martyre. Verum cum is Meletium, ejuſque fautores excommunicaſſet, Arius contra hoc factum blaterans ab Eccleſia pulſus eſt. Porro cum a S. Petro jam in carcere conſtituto, & Martyrio proximo, ſe in communionem reſtitui Arius vehementer efflagitaret, ferunt Acta S. Petri præfati, Chriſtum ei noctu apparuiſſe, veſte diſciſſa, cauſamque rei percontanti, reſpondiſſe: *Arius mihi ſcidit. Præcave omnino, ne eum in communionem recipias: Quin potius jubeto Achillæ, & Alexandro Presbyteris, qui poſt tuum exitum recturi ſunt Eccleſiam meam, ne eum in communionem recipiant.* Licet autem viſio hæc Viris eruditis dubia reddatur; hoc tamen verum eſt, mortuo Petro, Arium in Eccleſiam irrepſiſſe & ab Achilla in communionem fuiſſe receptum, indeque factum Presbyterum. Verum, Achilla mortuo, indigne ferens Arius, Alexandrum in Epiſcopatu Alexandrino ſibi prælatum, hæreſim, quam corde jam conceperat, aperta fronte cæpit evomere. Reſtitit in primis, coacta Synodo, Alexander Patriarcha Alexandrinus: reſtitere alii plures. Tandem in Synodo Nicæna prima, promovente pro executione Conſtantino Magno, & Silveſtro I. annuente auctoritate ſua, damnata hæreſis, ejuſque parens Arius pœnitentiam ſimulans exulare coactus fuit, nulla alia mulctatus pœna.

IV. Non tamen quievere res. Etenim nondum elapſo triennio, anno ſcilicet 327. Arius cum ſociis ab exilio revocatus per Conſtantinum, eique ſubdole formulam Fidei Catholicæ obtrudens, Alexandriam redeundi facultatem obtinuit. Cumque ab Athanaſio, qui Alexandro in Sede Patriarchali ſucceſſerat, repulſam paſſus eſſet, concitatis contra Athanaſium turbis, Arianorum arte, ob quas S. Epiſcopus in exilium amandatus fuit, Arius tandem Conſtantinopolim a Conſtantino vocatur. Qui ab Euſebio Nicomedienſi Arii fautore iterum deluſus, Alexandro Conſtantinopolitano Epiſcopo juſſit, ut Arium in communionem reciperet. Sed noctu orante Alexandro, ne diutius ſineret Deus tantum ſerpere malum, mane, dum ad Eccleſiam quaſi triumphans pergeret Arius, ventris onere preſſus ad latrinas ſecedens, cum ſordibus viſcera, & ſordentem emiſit animam, anno Chriſti 336.

V. Miſere tamen extincto Ario, non extinguitur hæreſis; immo invaleſcit magis, Euſebio Nicomedienſi Epiſcopo in locum Arii ſuccedente, ex quo Ariani *Euſebiani*, & *Nicomediani* dicti ſunt. Infractus contra iſtos pugnavit, & multa paſſus eſt S. Athanaſius. Res in apertam perſecutionem contra Chatolicos erupit Plura hinc inde Concilia coacta ſunt, ſciſſa in partes Eccleſia, Epiſcopis huc, illucque diſtractis, adeo ut totus pene Orbis ingemuerit ac ſe eſſe Arianum miratus ſit; donec ſucceſſu temporis, prævalente contra mendacium veritate, Ariana nequitia cedere, ac ſenſim mori cæpit.

VI. Extinctam porro, tumulatam, immo incineratam excitare iterum ad lucem conati ſunt recentiores hæretici, Servetus, Valentinus Gentilis, Alciatus, aliique dubio præcedente recenſiti; inter quos, famoſiores qui ſuum errori nomen dederunt, extitere *Lælius, & Fauſtus Socini*, unde factum eſt, ut novi Ariani hodierno tempore *Sociniani* nuncupentur. Aſſerens ergo Fauſtus Socinus, in eſſentia divina unicam eſſe Perſonam, quæ Pater nuncupatur, & implicare, Deum unum in eſſentia, & in Perſonis trinum eſſe, conſequenter dicebat, Filium Dei, nempe Chriſtum, nec Perſonam divinam eſſe nec Deum, niſi metaphorice, & improprie, ob ſublimem poteſtatem a Patre vero Deo participatam, ut eſſet inter Deum, & homines Mediator. Unde falſa omnia, quæ de Filii Dei generatione æterna ex Patris ſubſtantia; falſa quæ de ejuſdem Incarnatione dicuntur, niſi figurative intelligantur: quare nedum Trinitatis, ſed Incarnationis myſterium evertebat.

De Spiritu Sancto, aſſerebat, eſſe quidem virtutem, & efficaciam Dei, ſed Perſonam Divinam eſſe negabat; quibus hæreſim Macedonii excitabat. Chriſtum ratione Perſonæ eſſe hominem verum, non tamen purum, quia divina filiatione ab ortu donatum: ideoque Filium Dei proprium, ac Unigenitum eſſe dicebat; quia nullus alius virtute divini Spiritus, abſque ullo viri concurſu, in utero Matris fuit ſic conceptus, ut ab ortu Filius Dei vocaretur; in quo Neſtorii imitabatur errorem.

Chriſtum ante Mariam non fuiſſe, a Paulo tamen Primogenitum dici omnis creaturæ; quod ſicut dignitate; ita tempore omnium novarum creaturarum ſit prima, videlicet quia opera Spiritus Sancti conceptus, & a peccato immunis, ideo nova creatura dicitur: & hoc loquendi modo antiquas hæreſes Cerinthi, & Ebionis ſuſcitavit.

Chriſtum Prophetam eſſe docebat; quia antequam prophetico munere inciperet fungi, in Cælum raptus eſt ad Patrem, a quo plene de omnibus inſtructus, & inde in mundum miſſus fuit, in quo cum Mahomete conveniebat.

Inſuper Peccatum originale cum Pelagianis negabat; cum Sadducæis Reſurrectionem Mortuorum futuram eſſe nullam afferebat; In Cœna Domini nihil præter panem, & vinum ſive a credentibus, ſive a non credentibus recipi in memoriam mortis Domini, neque tamen Sacramentum eſſe aſſerebat.

Hæc, aliaque impiæ doctrinæ capita nedum Arianiſmi, ſed & omnium fere hæreſum renovator docebat Socinus; quibus Poloniam, & Tranſylvaniam vivens fœdavit, & quarum ſemina moriens anno 1604. ætatis 65. reliquit, quæque hiſce temporibus apud miſeros homines adhuc pullulare non deſinunt.

Cum ergo hæc ſint omnium quaſi hæreſum colluvies, nos ea, quæ ad alios Tractatus ſpectant ſuis locis refutanda dimittemus, ſolum reſervantes caput, quo cum Ario in Filii Dei Divinitatem invehitur: quæ enim contra Chriſti Divinitatem blaſphemat, in Tractatu de Incarnatione diſſipanda relinquimus.

VII. Præterire non poſſum, Lutheranos, & Calviniſtas puros, etſi Arianiſmum in Serveto, Socino, & aliis deteſtari videantur, ex modo tamen, quo loquuntur, ſemi-Arianiſmi ſuſpicionem non evadere, de Voce *Homouſion* exprimente conſubſtantialitatem Filii cum Patre, non bene loquentes. Lutherus recentiorum hæreticorum Patriarcha in confut. Latomi t. 2. pag. 240. *Nec eſt* (inquit) *quod mihi homouſion illud objectes, Non fuit receptum a multis &c.* Et inferius: *Quod ſi odit anima mea vocem homouſion, & nolim ea uti, non ero hæreticus.* Laudatque Arianos, quod eam rejecerint. Calvinus item lib. 1. Inſt. cap. 13. §. *utinam* (inquit) *ſepulta eſſent* (nomina Trinitatis, Perſonæ, conſubſtantialis) *conſtaret modo hæc inter omnes fides, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum eſſe unum Deum.* Et ad Polonos *contra Stancarum*, ait: *Precatio vulgo trita eſt*: Sancta Trinitas unus Deus miſerere noſtri, *mihi non placet, ac omnino barbariem ſapit.* Et ibi dicit, Filium Dei eſſe Mediatorem, *quatenus æternus ſermo Dei eſt*, concludens: *Quare inſcite ex Mediatoris titulo infertur, Patre eſſe minorem: Quando hæc optime inter ſe cohærent, Unigenitum Dei Filium eumdem, & unius cum Patre eſſentiæ fuiſſe Deum, & tamen fuiſſe quaſi medium inter Deum, & creaturas.* Quæ certe cum doctrina catholica non concordant.

Circa Arium, & Arianæ hæreſis progreſſus multa apud viros Hiſtoriæ, ac eruditionis ſacræ Profeſſores controvertuntur. Nos præſenti dubio ea, quæ materiæ ſubſtantiam tangunt, nempe ſubſtantialem Verbi Divinitatem ſtatuemus; aliqua poſtea de circumſtantiis dicturi.

VIII. Quare noto: aliud eſſe quærere, an Verbum ſeu Filius Dei ſit ſubſtantialiter Deus; aliud, an Chriſtus ſit ſubſtantialiter Deus. Etenim adhuc ſuppoſito, quod Verbum ſit Deus, controverti poteſt, an Chriſtus ſit Deus. Ut enim Chriſtus ſit Deus, ſuppoſito, quod Verbum ſit Deus, requiritur, ut illius humanitas Verbo hypoſtatice unita ſit, quæ hypoſtatica unio non ſtatim ſequitur ex Verbi divinitate. Etenim Neſtorius, cui alias erat certa Verbi divinitas; quia negabat hanc eſſe hypoſtatice Chriſto unitam, negabat Chriſtum eſſe vere, & ſubſtantialiter Deum. Ex quo tamen Chriſtus ſit ſubſtantialiter Deus, ſequitur infallibiliter Verbum eſſe ſubſtantialiter Deum; nec enim poteſt Chriſtus ſubſtantialiter Deus eſſe, niſi quia Verbum illi ſubſtantialiter unitum, eſt ſubſtantialiter Deus. Chriſtum eſſe ſubſtantialiter Deum videbimus in Tractatu de Incarnatione. Modo Verbum eſſe ſubſtantialiter Deum contra Arianos, & Socinianos ſtatuendum eſt.

§. II.

Verbi Divinitas ex Scripturis.

IX. PRimum pro Verbi Divinitate teſtimonium exhibet Joann. cap. 1. *In principio erat Verbum, & Verbum*

erat

erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt; & ſine ipſo factum eſt nihil. Quæ verba exponenda ſunt. Per has voces: *In principio erat Verbum*, Verbo tribuitur coæternitas Patri; ly enim *erat* indicat, illud ſemper fuiſſe: Propterea S. Joannes ibi quater repetit *erat, erat, erat, erat*, Unde Ambroſius lib. 1. de fide ad Gratianum cap. 5. *Ecce* (inquit) *quater erat: ubi impius invenit, quod non erat?* Quod deſignatur quoque per hanc vocem *in principio*, quæ idem ſignificat, ac *Ante omnia*. Quare Synodus Nicæna prima (ut refert Socrates lib. 1. hiſtor. cap. 8.) ex hoc Joannis loco damnavit anathemate Arianos dicentes: *fuit aliquando tempus, cum* (Verbum) *non eſſet, & antequam gigneretur non erat.* Illæ autem voces *& Verbum erat apud Deum*, ut ſupra vidimus, Sabellianos redarguunt negantes, Filium eſſe Perſonam a Patre proprietate diſtinctam.

Illa vero ſimplex, & abſoluta nuncupatio, qua Verbum ſine ulla adjectione dicitur Deus, *& Deus erat Verbum*, abunde oſtendit, Verbum eſſe natura, & ſubſtantia Deum; non gratia, aut delegatione, aut aſſumptione, ſicut Moyſes (Exodi 8. v. 19.) datus fuit Deus Pharaonis. *Aliud* enim *eſt* (inquit Hilarius lib. 7. de Trinit. n. 10.) *Deum dari, aliud eſt Deum eſſe. In Pharaonem enim Deus datus eſt* (Moyſes) *cæterum non ei eſt, & natura, & nomen, ut Deus ſit.* Vel ſicut juſti Dii dicuntur: *Ego dixi Dii eſtis* (Pſam. 81. v. 6.) *Ubi enim refertur* ego dixi, *loquentis potius eſt ſermo, quam rei nomen.... & ubi ſe nuncupationis auctor oſtendit, ibi per ſermonem auctoris eſt nuncupatio, non naturale nomen in genere. At vero hic Verbum Deus eſt, res exiſtit in Verbo, Verbi res enunciatur in nomine. Verbi enim appellatio in Dei Filio de Sacramento nativitatis eſt.* Ita Hilarius laudato loco. Et poſt multa: *Cum audio*: & Deus erat Verbum, *non dictum ſolum audio Verbum Deum, ſed demonſtratum eſſe, quod Deus eſt... hic res ſignificata ſubſtantia eſt, cum dicitur* Deus erat. *Eſſe enim non eſt accidens nomen, ſed ſubſiſtens veritas.*

X. Dices tamen primo. Ly *in principio* non deſignare æternitatem Verbi, ſicut nec ly *in principio* poſitum a Moyſe in capite Geneſis, ſed ſolum initium temporis.

At contra: Nam Moyſes non dixit: In principio erat Cælum, & Terra apud Deum, ut Joannes dicit de Verbo, *In principio creavit Deus Cælum, & Terram*; quibus manifeſte patet, Cælum, & Terram ab æterno non fuiſſe, ſed initio temporis Deum illa creaſſe, ſed cum tempora fuere producta. Quod vero in principio temporis, jam erat apud Deum, ipſi eſt coæternum.

XI. Dices ſecundo. Nomine Verbi a Joanne non intelligi Verbum a Patre, ſeu Perſonam diſtinctam, ſed ipſam Sapientiam Patris, qua ſapiens eſt.

Sed contra: Jam enim ſuperius oſtenſum eſt, Joannem loqui de Verbo, quod erat apud Deum, ſcilicet apud Patrem; quod autem apud aliquem eſt, alius eſt ab ipſo. Rurſus: de Verbo loquitur, de quo infra dicit v. 14. *Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi Unigeniti a Patre*: quod autem a Patre eſt, alius eſt a Patre.

XII. Dices tertio: Verbum Dei dici quidem Deum, ſed Deum minorem, ſeu quaſi Deum; ſicut infra non dicitur *Unigenitus*, ſed *quaſi Unigenitus a Patre*. Sicut, cum dicit Lucas cap. 3. v. 23. *Et ipſe Jeſus erat incipiens quaſi annorum triginta*; indicatur Jeſum prope quidem fuiſſe, nondum tamen annum trigeſimum attigiſſe, quia particula *quaſi* eſt particula diminuens. Et propterea dum *Deus* dicitur de Verbo, aliter dicitur, ac dum dicitur de Patre. Nam dum de Patre dicitur, cum emphaſi, ſeu articulo dicitur *o Theos*: dum autem de Verbo dicitur, abſque emphaſi, & articulo O indicante magnum ac ſummum ſcribitur, nempe *Theos*.

XII. Sed reſpondeo, particulam *quaſi* non eſſe ſemper diminutivam, ſed ſæpe expreſſivam; nec ſemper deſignare puram ſimilitudinem, ſed ſæpe rei veritatem: cujus exempla habemus in Sacris Litteris, præſertim num. 11. v. 1. *Ortum eſt murmur populi quaſi dolentium pro labore.* 2. Eſdræ 7. v. 7. *Ipſe enim quaſi vir verax, & timens Deum plus cæteris videbatur.* Matth. 14. v. 5. *Quia ſicut Prophetam eum habebant.* Quare in præſenti particula græca *os* (latine *quaſi, ſicut*) expreſſiva eſt, & deſignativa; facit enim ſenſum, *vidimus eum quaſi Unigenitum*, ideſt *qualem decet eſſe Unigenitum a Patre*, & propterea ſubjungit: *plenum gratiæ, & veritatis.* Ita D. Th. in cap. 1. Joann. lect. 8. *Hoc autem* (inquit) *quod dicit* quaſi *eſt expreſſivum veritatis, ſecundum Gregorium* (lib. 18. c. Moral. c. 6.) *Et eſt modus* (*ut Chryſoſtomus dicit*, hom. 11. in Joann.) *Sicut ſi aliquis vidiſſet Regem multiplici gloria incedentem, & interrogatus ab aliquo, qualiter Regem vidiſſet, volens ſe expedire, illam multiplicem gloriam, uno verbo exprimeret dicens, quod ipſe incedebat, ſicut Rex, ideſt, qualem Regem decebat. Ita hic Evangeliſta, quaſi interrogaretur ab aliquo, qualis eſſet Gloria Verbi, quam viderat, non valens eam plene exprimere, dicit talem eſſe*, quaſi Unigeniti a Patre, *ideſt talem, qualem decebat Unigenitum Dei.* Hæc D. Thom.

Quod vero ly *quaſi* a Luca uſurpetur *diminutive*, fundamentum eſt; quia dicit Lucas: *Jeſus erat incipiens quaſi annorum triginta.* Si ergo erat incipiens, nondum attigerat complete annum trigeſimum. At hic nulla eſt particula indicans diminutionem, immo potius oppoſitum. Nam eodem cap. v. 18. abſolute dicitur: *Unigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit.* Quibus (ut ait Chryſoſtomus *hom. 14. in Jo.*) talem eſſe Unigenitum oſtendit, ut cum Patre habeat *in ſubſtantia cognationem, parem Patris cognitionem, & poteſtatem.*

Porro quod in Græco textu ly *Theos* dictum de Verbo ponatur ſine articulo O ſcrupulus antiquus eſt, quem contra ſe objecit, & ſprevit S. Joann. Chryſoſtom. hom. 3. in Joann. his verbis: *Sed dixerit quiſpiam, Patrem articuli adjectione, Filium ſine articulo poſitum.* Cui reſpondet: *Quid ergo? Cum Apoſtolus inquit:* Magni Dei, & Salvatoris noſtri. *Et iterum:* Qui eſt ſuper omnes Deos, *ſine articulo Filii meminit. Itidem de Patre ad Philippenſes ſcribens*: Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. *Et ad Romanos*: Gratia vobis, & pax a Deo Patre noſtro, & Domino Jeſu Chriſto, *neglexit articulum. Supervacaneum namque eſt ubique id præponere, præſertim cum ſuperius eo frequenter uſus ſit. Quemadmodum enim de Spiritu Pater loquens inquit*: Spiritus eſt Deus; *neque eum Spiritui articulum non adjiciat, idcirco Deum eſſe incorporeum non negamus: ita hoc in loco, quamvis Filio articulus non præponatur, non propterea Patre minor eſt Deus*: hucuſque Chryſoſtomus natione Græcus.

Hanc objectionem novit quoque Sanctus Thomas, qui in cap. 1. Joann. lect. 1. dicit: *Quod Origenes turpiter erravit ex modo loquendi, qui in Græco habetur, ſumens occaſionem ſui erroris. Conſuetudo enim eſt apud Græcos, quod cuilibet nomini apponunt articulum ad deſignandum diſcretionem quamdam: quia ergo in Evangelio Joannis in Græco, huic nomini, quod eſt Verbum, cum dicitur*: In principio erat Verbum, *& ſimiliter huic nomini, quod eſt Deus, cum dicitur:* Et Verbum erat apud Deum, *apponitur articulus, ut dicatur* ly Verbum, *&* ly Deus *ad deſignandam eminentiam, & diſcretionem Verbi ad alia verba, & principalitatem Patris in Divinitate, & ideo cum in hoc, quod dicitur:* Verbum erat Deus, *non apponatur articulus huic nomini Deus, quod ſupponit pro Perſona Filii, blaſphemavit Origenes, quod Verbum non eſſet Deus per eſſentiam, licet ſit eſſentialiter Verbum, ſed dicitur per participationem Deus; ſolus vero Pater eſt Deus per ſuam eſſentiam: & ſic ponebat Filium Patre minorem.* Hucuſque D. Th.

Deinde oſtendit ex Chryſoſtomo ſupra laudato, quod ſi articulus poſitus huic nomini Deus importaret majorem excellentiam in Patre reſpectu Filii, nunquam apponeretur huic nomini *Deus*, cum de Filio prædicatur, ſed ſolum quando prædicatur de Patre, & ſemper, quando dicitur de Patre apponeretur articulus; Cujus contrarium oſtendit Apoſtolus *ad Titum ſecundo* dicens: *Expectantes beatam ſpem, & adventum gloriæ magni Dei*, ubi Deus ſupponit pro Filio, & apponitur articulus in Græco: ex quo fit, quod Filius ſit Deus magnus. Et Rom. 9. *Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus &c.* ubi ad ly Deus, ſimiliter in Græco ponitur articulus: & Jo. ultimo, ubi dicitur: *ut ſimus in vero Filio ejus.... hic eſt verus Deus.* Reſpondens autem ad objectionem ait:

Ratio autem, quare Evangeliſta non appoſuit articulum huic Nomini Deus, aſſignatur a Chryſoſtomo, ſcilicet, quia jam bis nominaverat Deum cum appoſitione articuli, & ideo non oportebat reiterare tertio, ſed ſubintelligitur. Vel dicendum eſt, & melius, quod Deus ponitur hic in prædicato, & tenetur formaliter: conſuetum erat autem, quod nominibus in prædicato poſitis non ponitur articulus, cum diſcretionem importet. Si vero Deus poneretur hic ex parte ſubjecti, pro quacumque perſona ſupponeret, ſive pro Filio, ſive pro Spiritu Sancto, non eſt dubium, quod in Græco ibi apponeretur articulus. Ita S. Thom.

XIII. Divinitas Verbi colligitur ex verbis, quæ ſequuntur: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Si enim Pater omnia per Verbum creavit; ergo Verbum infinitæ virtutis eſt, qualis ad creandum requiritur. Rurſus: id, per quod omnia facta, & creata ſunt, & ſine quo factum eſt nihil, non poteſt eſſe factum, & creatum; alias cum ſeipſum per ſeipſum facere non potuiſſet, non omnia per ipſum facta eſſent; & ſine ipſo factum eſſet aliquid, nempe Verbum ipſum.

XIV. Nec dicas primo. Ab illa generali ſententia *omnia per ipſum facta ſunt*, Verbum excipi debere.

Nam contra eſt: quia (ut dicebam) Joannes ſtatim ſubjungit, ſine ipſo factum eſt nihil; ſi autem Verbum eſſet factum, jam ſine Verbo factum eſſet aliquid. Immo quaſi prævenire volens Arianorum exceptionem, addidit: *Nihil quod factum eſt*, quaſi diceret: nihil eorum, quæ in univerſum facta ſunt, ſine Verbo factum eſt. Hinc S. Auguſt. lib. 1. de Trinit. cap. 6. ait: *Neque enim dicit* omnia, *niſi quæ facta ſunt, ideſt omnem creaturam. Unde liquido apparet, ipſum factum non eſſe, per quem facta ſunt omnia. Et ſi factus non eſt, creatura non eſt: ſi autem creatura non eſt, ejuſdem cum Patre ſubſtantiæ eſt. Omnis enim ſubſtantia quæ Deus non eſt, creatura eſt, & quæ creatura non eſt, Deus eſt. Et ſi non eſt Filius ejuſdem ſubſtantiæ cujus Pater; ergo facta ſubſtantia eſt: ſi facta ſubſtantia eſt, non omnia per ipſum facta ſunt: at omnia per ipſum facta ſunt: unius igitur, ejuſdemque cum Patre ſubſtantiæ eſt: Et ideo non tantum Deus, ſed & verus Deus. Quod idem Joannes apertiſſime in Epiſtola ſua* (1. cap. 5. v. 20.) *dicit*: Scimus, quod Filius Dei venerit, & erit nobis intellectum, ut cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio ejus Jeſu Chriſto. Hic eſt verus Deus, & vita æterna.

XV. Nec dicas ſecundo. Omnia per Verbum facta eſſe, ly *per* indicante non cauſam principalem, ſed mere inſtrumentariam, ſeu minus principalem, qua Deus in rerum creatione uſus fuit.

Nam contra eſt, inquit S. Thomas in cap. 1. in Joannis lect. 2. hic fuit error Origenis: *Ipſe enim ſic omnia facta eſſe per Verbum dixit, ſicut aliquid fit a majori per minorem, quaſi minor ſit filius, & ut organum Patris.* Hanc præpoſitionem *per* non determinate exprimere cauſam mere inſtrumentariam, ſeu minorem, & minus principalem oſtendit ex variis Scripturæ locis: Dicit enim Apoſtolus 1. Corinth. 1. v. 9. loquens de Patre: *Fidelis Deus per quem vocati eſtis in ſocieta-*

tem

tem Filii ejus. Rurſus Proverb. 8. v. 15. *Per me Reges regnant.* 1. Cor. 1. v. 1. *Paulus vocatus Apoſtolus per voluntatem Dei.* Ly ergo *per* in locis allatis, & in caſu præſenti deſignat potius efficaciſſimam, & Omnipotentem Verbi expreſſionem, per quam Pater, ſicut artifex per ideam mente conceptam, omnia fecit: *Quicumque enim aliquid facit* (ait D. Th. loco citato) *oportet, quod illud præconcipiat in ſua ſapientia, quæ eſt forma, & ratio rei factæ, ſicut forma in mente artificis præconcepta eſt ratio arcæ faciendæ. Sic ergo Deus nihil facit, niſi per conceptum ſui intellectus, qui eſt Sapientia ab æterno concepta, ſcilicet Dei Verbum, & Dei Filius.* Quare S. Paulus ad Hebr. 1. *Noviſſime* (inquit) *diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit heredem univerſorum, per quem fecit & ſæcula.* Si ergo Filius per quem facta ſunt ſæcula, & omnia, factus eſt hæres univerſorum; ergo non erit cauſa inſtrumentaria, ſed vere princeps, ejuſdemque virtutis, ac ſubſtantiæ cum Patre, tamquam ejus conceptus, & cauſa exemplaris omnium; maxime quia hoc Verbum, per quod facta ſunt omnia, ſemper erat apud Deum, & hoc Verbum erat Deus, ut jam oſtenſum eſt.

XVI. At quia hæc erat familiaris reſponſio Arianorum (teſte S. Thom. 4. contra Gent. c. 7. n. 16.) Eam propterea excludit Chriſti (Joan. 5. v. 19.) teſtimonio dicentis: *Quæcumque enim ille operatur, hoc & Filius ſimiliter facit.* Ergo, infert S. Thomas, ſicut Pater per ſe operatur, & propria virtute, ita & Filius. Inſtrumentum enim non agit ſimiliter ut cauſa principalis, ſed valde diſſimiliter; neque idem eſt utriuſque operatum, ſed diverſum. Cum ergo Filius, & *ſimiliter* operetur, ac Pater, & faciat quæcumque facit Pater, operatur æque principaliter, ut Pater.

Immo (ſubdit S. Doctor) eadem virtute operatur Filius, qua operatur Pater: plura enim agentia non poſſunt ſimiliter & eumdem effectum operari, niſi conveniant in una virtute; alias ab illis, vel non erit idem operatum, vel non erit ſimiliter, ſed diſſimiliter. Dupliciter autem plura agentia poſſunt in una virtute convenire: vel quatenus ex diverſis virtutibus in diverſis agentibus repertis congregetur, & formetur una totalis, & adæquata virtus; ſicut patet in multis trahentibus unam navem, ex quorum virtutibus ſimul conjunctis conflatur una virtus tractiva navis: Vel quatenus in illis agentibus una omnino ac eadem virtus eſt, qua fiat, ut uno agente, agat & alterum. Atqui non poteſt dici, Patrem, & Filium idem, & ſimiliter facere, quia ex virtute uniuſcujuſque coaleſcat una totalis virtus; nam ex hoc ſequeretur, vel quod virtus Patris eſſet inſufficiens, niſi conjungeretur cum virtute Filii, ut patet in duobus trahentibus unam navem, quod contingit, quia virtus unius non eſt ſufficiens ad trahendam navem, niſi alterius virtuti conjungatur: Vel quod virtus Filii illi adjuncta eſſet ſuperflua; ſi ſolus Pater ſua virtute facere poſſet totum id, & æque perfecte, quod facit, ut conjunctus cum virtute Filii; ſicut ad trahendam navem ſuperflua eſſet virtus, & conatus alterius cauſæ, ſi vis tractiva unius ſeipſa eſſet ſufficiens ad tractionem navis. Relinquitur ergo, quod Filius quæcumque facit Pater ſimiliter faciat, quia in Patre, & Filio ſit una, & eadem virtus, & conſequenter una natura, una ſubſtantia, quam tamen Filius accepit, & continuo accipit a Patre. Unde Chriſtus ad præcitata verba præmiſerat: *Non poteſt Filius a ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem.* Hinc Hilarius lib. 7. de Trinit. n. 21. *Filius eſt* (inquit) *quia ab ſe nihil poteſt: Deus eſt, quia quæcumque Pater facit, & ipſe eadem facit: unum ſunt, quia exæquatur in honore, eademque facit, non alia: non eſt Pater, quia miſſus eſt.*

XVII. Secundum celebre Teſtimonium pro conſubſtantialitate Filii cum Patre, ejuſque divinitate ſumitur ex illo Joan. 10. v. 30. *Ego, & Pater unum ſumus*, de quo ſuperius diximus. Scio, veteres Arianos, & recentiores Socinianos, voluiſſe, & velle, Chriſtum hic non loqui de unitate in natura, ſed ſolum in affectu, & voluntate, oppoſitum tamen ſenſerunt Patres, qui hoc textu contra Arianos maxime uſi ſunt. Nec me movet, quod Calvinus in hunc locum dicat: *Abuſi ſunt hoc loco veteres, ut probarent Chriſtum eſſe Patri homouſion. Neque enim Chriſtus de unitate ſubſtantiæ diſputat, ſed conſenſu, quem cum Patre habet.* Quis enim non deteſtetur hujus nebulonis temeritatem, qui ſolus omnium Patrum agmen audeat reprehendere?

XVIII. De unitate ergo in natura, & non in ſolo conſenſu cum Patre, præfata verba intellexit primo D. Athanaſius *orat. 4. contra Arianos n. 9.* ubi oſtendens, hoc textu, & Sabellianos confundi, & Arianos, ait: *Quod ſi duo unum ſint, neceſſe eſt, illos duos quidem eſſe, unum vero ſecundum divinitatem, & quatenus Filius Patri eſt conſubſtantialis, & ex ipſo Patre verbum eſt: ita ut duo quidem ſint, quia Pater eſt, & Filius, quod eſt Verbum: Unum autem, quia Deus unus eſt. Nam niſi ita ſit, dicendum certe illi erat: Ego ſum Pater; vel, ego & Pater ſum. Nunc vero iſta voce* ego *Filium ſignificat, genitorem autem, cum ſubdit*, & Pater. *Denique dictione*, unum, *unam divinitatem, ſuamque deſignat conſubſtantialitatem.*

XIX. Hanc veritatem D. Thom. in comment. hujus loci lect. 5. tripliciter deducit. Primo ex modo loquendi Chriſti, qui abſolute, & ſine addito dicit, ſe eſſe unum cum Patre. Sicut autem aliquid non dicitur ſimpliciter ens, niſi ſecundum ſubſtantiam; ita nec dicitur ſimpliciter unum, niſi ſit unum ſecundum ſubſtantiam. Cum ergo dixerit Chriſtus abſolute, & ſine ulla reſtrictione: *ego & Pater unum ſumus*, manifeſtum eſt, quod ſunt unum ſecundum ſubſtantiam, & naturam. Nunquam autem invenitur, quod Deus, & creatura ſint unum ſine aliquo addito; ſicut illud 1. Cor. 6. v. 17. *Qui autem adhæret Domino, unus ſpiritus eſt.* Secundo ex his, quæ ſupra dixerat, ſcilicet v. 29. *Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus eſt.* Deinde concludit: *ego & Pater unum ſumus.* Quaſi dicat, in tantum unum ſumus, in quantum dedit mihi id, quod majus eſt omnibus, nempe naturam divinam. Tertio ex ſua intentione; Nam Chriſtus probat, quod non rapiet eas (oves ſuas) quiſquam de manu ſua, per hoc, quod nemo poteſt eas rapere de manu Patris ſui; quod non ſequeretur, ſi poteſtas ejus eſſet minor, quam poteſtas Patris.

Hoc egregio argumento Arianos perſtringebat S. Hilarius lib. 7. de Trinit. n. 22. dicens: *De manu ſua nemo rapit, quia a Patre, quod eſt omnibus majus, accepit. Quod ſibi vult tam diverſa profeſſio, ut rurſum de manu Patris ſui nemo rapiat: Filii manus eſt, quæ accepit a Patre; Patris manus eſt, quæ dedit Filio: & quomodo quod non rapitur de manu Filii, non rapitur de manu Patris? Quomodo, ſi quæris, intellige*. Ego & Pater unum ſumus. *Manus Filii, manus Patris eſt.*

XX. Hanc veritatem ea, quæ ſequuntur oſtendunt. Judæi enim ſtatim, ac audierunt Chriſtum dicentem: *Ego & Pater unum ſumus*, lapidibus illum obruere conati ſunt. Cujus cauſam quærenti, reſponderunt: *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia; & quia tu, homo cum ſis, facis te ipſum Deum.* Ergo Judæi hæc Chriſti verba: *Ego & pater unum ſumus*, naturæ unitatem, non voluntatum conſenſionem, exprimere crediderunt: At ſi in hoc decepti fuiſſent, facile Chriſto fuiſſet, hanc a ſe calumniam depellere, negando, ſe eſſe unum in natura cum Patre, & proinde ſe Deum eſſe. Quod tamen Chriſtus non præſtitit; ſed confirmans ea, quæ dixerat, addit: ſi illi ad quos ſermo Dei factus eſt, in Scripturis Dii dicuntur; cur ego, qui a Patre in Mundum miſſus ſum, & Filius ejus natura ſum, non gratia, ſine blaſphemia dicere non potero, quia Filius Dei ſum? Inde converſus ad oſtendendum ex operibus, quæ faciebat, ſe eſſe ejuſdem quoque virtutis cum Patre, & Patrem in eo eſſe, & ipſum in Patre: *Si autem* (inquit v. 38.) *facio: & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoſcatis, & credatis, quia Pater in me eſt, & ego in Patre.* Quibus perſuaſi adeo fuerunt Judæi, cum confirmaret etiam ex operibus, ſe eſſe unum natura, & Deum cum Patre, ut dicat Evangeliſta v. 39. quod *quærebant ergo eum apprehendere*. Sed *exivit de manibus eorum*.

XXI. Hæc advertens S. Auguſtinus tract. 48. in Joann. *Ecce* (inquit) *Judæi intellexerunt, quod non intelligunt Ariani. Ideo enim irati ſunt, quoniam ſenſerunt, non poſſe dici*: Ego & Pater unum ſumus, *niſi ubi æqualitas eſt Patris & Filii*. Et S. Joannes Chryſoſtomus hom. 60. in Joannem oſtendit, Chriſtum modo dicendo, quod nemo poteſt rapere oves ſuas *de manu ſua*, modo *de manu Patris ſui*, oſtendere *ſuam & Patris manum unam eſſe*. Et ne quis arbitraretur, quod virtute Patris oves tutæ eſſent, addidiſſe: *Ego & Pater unum ſumus: hoc eſt ſecundum potentiam. Quod ſi eadem eſt, conſtat etiam, eamdem eſſe ſubſtantiam*, quæ ſi vera non eſſet, Chriſtus non dixiſſet: *Ego & Pater unum ſumus. Nam ſi minor erat* (Patre) *nimis temerarium verbum eſſet; nihil enim aliud, quam potentiæ paritatem ſignat: Quod Judæi intelligentes, lapides in eum jecerunt. Non tamen hanc Jeſus abſtulit ſuſpicionem, quæ ſi falſa fuiſſet, corrigenda fuiſſet; & dicendum: cur hoc facitis? Non parem meam dico, & Patris poteſtatem ita intelligo. Sed nunc totum contrarium, eam confirmat, & maxime cum exaſperarentur: neque accuſat, ac ſi male dixiſſet; ſed illos reprehendit, ac ſi malam habeant de ſe opinionem.* Ita Chryſoſtomus.

XXII. Sed dices primo. Chriſtus ſatis ibi explicavit, quo ſenſu dixerit, ſe Filium Dei, & Deum; nimirum per gratiam, non per naturam; adoptione, ſicut cæteri ſancti, non generatione, & nativitate; ſubdit enim v. 34. 35. & 36. *Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra*: quia ego dixi Dii eſtis? *Si illos dixit Deos, ad quos ſermo Dei factus eſt.... Quem Pater ſanctificavit, & miſit in mundum*, vos dicitis: *quia blaſphemas: quia dixi Filius Dei ſum?*

Reſp. neg. aſſumptum. Argumentum enim Chriſti non eſt a ſimili, ſed a minori ad majus, ideſt a vocari Deum, ad eſſe Deum, ac ſi dicat: ſi non eſt blaſphemia, illos, ad quos ſermo Dei factus eſt, vocari Deos, multo minus blaſphemia erit, quod ego, qui ſermo, ſeu Verbum Dei ſum, dicam me eſſe Filium Dei, & eſſe Deum. Ita S. Auguſtin. tract. 48. in Joannem citato. *Si ſermo Dei factus eſt ad homines, ut dicerentur Dii; ipſum Verbum Dei, quod eſt apud Deum, quomodo non eſt Deus? Si per ſermonem Dei fiunt homines Dii, ſi participando fiunt Dii, unde participant, non eſt Deus? Si lumina illuminata Dii ſunt, lumen, quod illuminat non eſt Deus? Si calefacti quodammodo igne ſalutari, Dii efficiuntur, unde calefiunt, non eſt Deus?.... Si ergo, vos Deos facit ſermo Dei, quomodo non eſt Deus Verbum Dei?* Ita quoque reſpondet S. Jo. Chryſoſtom. *hom. 60. in Joann.* citata; hoc eſt, ſi hi, qui gratis hoc acceperunt, non poſſunt accuſari, ſi ſe ipſos Deos appellent, qui id natura habet, quomodo jure accuſari poterit?

XXIII. Sed dices ſecundo. Prædicta verba: *quem Pater ſanctificavit & miſit in mundum*, ſatis indicant, Chriſtum ſe aſſere Dei Filium, non natura ſanctum, ſed ſanctificatum, ſeu factum ſanctum per gratiam.

Reſpondet primo S. Auguſtinus citatus. *Forte aliquis dicat, ſi Pater eum ſanctificavit; ergo aliquando non erat Sanctus.* Reſpondet: *ſic ſanctificavit, quando genuit. Ut enim Sanctus eſſet, gignendo ei dedit, quia ſanctum eum genuit. Nam ſi quod ſanctificatur, ante non erat Sanctum, quomodo dicimus Deo Patri, ſanctificetur nomen tuum?*

Reſpondet ſecundo D. Hilar. *lib. 7. de Trinitate n. 24.* quod totus iſte Chriſti diſcurſus referri debet ad ipſum, non ut Deus tantum eſt, ſed ut Deus, & homo eſt: *Omnis enim*

(inquit